

Demokratický střed

Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

2. číslo | ročník VIII. | červen 2019 | cena 25 Kč

Země Východního partnerství: mezi EU a Ruskem

Zoufalé odcházení Roberta Fica

Rakousko čeká horký podzim

■ Úvodník	
České podhoubí (<i>Tomáš Fošum</i>)	3
■ Česko	
Nezničitelný tandem? (<i>Tomáš Fošum</i>)	4
■ Střední Evropa	
Po květnové ledové sprše čeká Rakousko horký podzim (<i>Miroslav Šepták</i>)	5
Nevydařená stávka polských učitelů (<i>Wojciech Hofmański</i>)	7
Sluha lidu jako klíč k novému ukrajinskému prezidentovi (<i>Štěpán Chládek</i>)	8
Rozpačitý začátek prezidenta Zelenského (<i>Michal Lebduška</i>)	10
Zoufalé odcházení Roberta Fica (<i>Marián Balázs</i>)	12
Když Petra Kellnera porazí Red Bull (<i>Petr Zenkner</i>)	13
Velké polské předkolo (<i>Vít Dostál</i>)	15
■ Téma: 10 let Východního partnerství	
Východní partnerství čeká na restart (<i>Michal Lebduška</i>)	18
Summit Východního partnerství: oslavy ve stínu nejistot (<i>Pavel Havlíček</i>)	19
Evropská integrace: Ukrajina to myslí vážně (<i>Michal Lebduška</i>)	21
Arménie mezi EU a Ruskem: hledání důstojného života (<i>Tereza Soušková</i>)	23
Pohledem Kremlu: EU v blízkém zahraničí (<i>Filip Tuček</i>)	25
■ Rozhovor	
Rusko zaútočilo na Ukrajinu a Česko se schovalo (<i>Tomáš Fošum</i>)	27
■ Kultura	
Křehkost uprostřed literárního hemžení (<i>Lucie Zakopalová</i>)	30
Jak je důležité mít Beskydy (<i>Jan Holovský</i>)	31
■ Historie	
Potlučený jezdec dojel do cíle (<i>Jan Škvrňák</i>)	33
Slezské Lidice (<i>Táňa Matelová</i>)	35
■ Zraněná města	
Varnsdorf: od pochybných kšeftů k naději (<i>Martin Veselka</i>)	37

Demokratický střed

2/2019, vydáno v červnu 2019, ročník VIII.

adresa: Demokratický střed, Jirečkova 1012/9, 170 00 Praha 7,

e-mail: redakce@demokratickystred.cz, web: www.demokratickystred.cz

šéfredaktor: Tomáš Fošum

zástupce šéfredaktora: Petr Zenkner

redakční rada: Tomáš Chlum, Marie Bydžovská, Marie Jüptner Medková, Jan Jüptner, Pavel Cechl,

Tomáš Orlický, Jan Holovský, Anna Plasová

grafická úprava: Jiří Kaufner, fotomontáž na úvodní straně: Alesh, logo: LUSEL

vydavatel: Demokratický střed, z. s.

č. účtu: 2400332468/2010

registrační číslo MK ČR E 20906, ISSN 1805-6202, vychází 4 x ročně

Květnové volby do Evropského parlamentu žádné velké zemětřesení v české politice nezpůsobily. Hnutí ANO premiéra Andreje Babiše sice dosáhlo procentuálně horšího výsledku než ve sněmovních volbách v roce 2017, ale přesto dokázalo zvítězit se ziskem 21,18 procenta hlasů. Připomeňme, že téměř identické skóre (21,05 procenta) zaznamenalo také v krajských volbách v roce 2016. O rok později v klání o Poslaneckou sněmovnu atakovalo hranici třiceti procent. Ačkoliv se tedy zdá, že Babišova podpora v české společnosti kolísá, ve skutečnosti zůstává v posledních letech plus minus stejná. Jeho výsledek záleží na typu voleb. Při vyšší volební účasti, jež provází zejména výběr poslanců dolní komory parlamentu, procentuální zisk ANO roste. Při volbách, které mnoho občanů považuje za druhořadé, hnutí oligarchy Babiše zase tolik nezárí. Na rozdíl třeba od maďarského premiéra Viktora Orbána.

Navíc, ač ho Orbán nedávno označil za génia, se Andrej Babiš volebním výsledkům svého maďarského protějšku, jehož Fidesz získal v letošních eurovolbách 52 procent, nepřiblížuje ani ve svých lepších časech. Ponechme teď stranou další rozdíly, například že Orbán má přes prostředníky pod palcem podstatnou část maďarských médií, zatímco Babiš vlastní „pouze“ vydavatelství Mafra. Jeho panování nad Českem se každopádně musí opírat o neformální autoritářskou alianci s SPD Tomia Okamury a KSČM, čemuž dělá křoví do politické nicoty se propadající ČSSD, jež si poprvé nepřipsala ani jeden europoslanecký mandát. Tento blok zaštiťuje prezident Miloš Zeman.

Jednou z dobrých zpráv eurovoleb je fakt, že strany výše zmíněné aliance (ANO, SPD a KSČM) získaly – na rozdíl od hlasování do Poslanecké sněmovny před necelými dvěma lety – méně mandátů než demokratické strany (ODS, Piráti, KDU-ČSL, STAN a TOP 09). Pokud by z toho ovšem někdo chtěl vyvozovat, že se vítr obrací, může se při nejbližší příležitosti dočkat trpkého zklamání.

K evropským volbám řada lidí, kteří protestují proti takzvanému establishmentu a z křesla je většinou zvedne maximálně výběr nové Poslanecké sněmovny nebo prezidenta, nechodí. Velké množství těchto protestních hlasů

v posledních letech sklízí nejen Okamura, ale – vzhledem ke svému postavení a životnímu příběhu – paradoxně rovněž Babiš. Ke květnovým eurovolbám přišlo v Česku necelých 29 procent oprávněných voličů. To je o dost méně než při loňském znovuzvolení Miloše Zemana českým prezidentem, kdy účast ve druhém kole činila takřka 67 procent. Podle průzkumů Zemana do značné míry podpořili voliči ANO, KSČM a SPD. Za poslední rok se nestalo nic tak převratného, aby většina z nich při podobné příležitosti hlasovala jinak.

Ne, na změnu trendu to u nás zatím nevypadá. A to ani ve vztahu obyvatelstva k Evropské unii, o čemž svědčí jedna z nejnižších volebních účastí v rámci EU. Hůře si letos v květnu vedli pouze Slováci (23 procent) a Slovinci (28 procent). Těžko říci, co by se muselo stát, aby Češi brali Unii více za svou. Jistě, EU se musí reformovat, ale jak? Na tom se hledá shoda asi tak těžko, jako když se britští poslanci dohadují o podobě brexitu. A nejde zdaleka jen o Česko, ale i o komplikovanou domluvu uvnitř Evropské unie.

Přesto se však u nás s ohledem na setrvalou nízkou oblíbenost EU jedná o specifickou situaci. Ta vyrůstá ze společenského podhoubí, které se čelní politici jako Václav Klaus nebo Miloš Zeman buď nesnažili měnit, anebo ho přímo pomáhali utvářet. Andrej Babiš latku ještě více snížil, když vykonává funkci premiéra navzdory svému trestnímu stíhání kvůli podvodu s unijní dotací. Navíc jeho Agrofert má momentálně pozastaveno čerpání z evropských fondů, neboť Babiš je ve zjevném střetu zájmů. Při pohledu z civilizovaných krajů musí pak působit děsivě, když český premiér hřímá, že jeho zemi by neměl nikdo mluvit do toho, na co používá peníze z eurofondů. Platte a buďte ticho, tak zní poselství nejpobornějšího českého politika, jenž zároveň útočí na „nesmysly“ přicházející z Bruselu. Takže vlastně ani není divu, že volby do Evropského parlamentu málokoho u nás zvednou ze židle, přestože nezanedbatelná část české legislativy pramení z té unijní. Je otázka, jak velké procento veřejnosti si to vůbec uvědomuje. Spíše menší než větší. Ale to není zdaleka jen vina Andreje Babiše.

Tomáš Fošum

Demokratický střed

Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

Každý předplatitel je pro nás důležitý

- ☞ Roční předplatné (4 čísla) i s poštovním za 180 Kč
- ☞ Objednávejte na e-mailu: redakce@demokratickystred.cz
- ☞ Číslo účtu: 2400332468/2010

Nezničitelný tandem?

Já budu prezident, ty na oplátku budeš premiér. Tak nějak zřejmě zněla nepsaná dohoda mezi Milošem Zemanem a Andrejem Babišem. Poté, co byla naplněna, se očekával konec účelového spojenectví. Jenže tandem se nerozpadl. Oba jeho protagonisté se totiž stále potřebují. Navíc mají řadu věcí společných a jejich zájmy se příliš nekříží. Vytvořila se kolem nich širší autoritářská aliance, s níž se budeme potýkat ještě hodně dlouho.

Přibližně posledních pět let se spekuluje, kdo z dua Babiš–Zeman tahá za delší konec provazu. Nejprve se zdálo, že je to prvně jmenovaný. Je mladší, má podstatně více energie a peněz, jeho vliv čím dál tím více prorůstá tuzemskou politikou, ekonomikou a mediální krajinou. Jenže pak přišlo trestní oznámení kvůli podezření z dotačního podvodu na Babišově farmě Čapí hnízdo. Rozjel se kolotoč, s nímž oligarcha při své bohorovnosti nepočítal. Dokud oficiálně působil mimo politiku, téměř všechno mu procházelo. Nyní sice stojí na vrcholu mocenské pyramidy, ale zároveň mu hrozí několik let vězení.

Když se Andrej Babiš před třemi roky začal do kauzy zamotávat, přispěchal mu na pomoc právě Zeman, který Čapí hnízdo poctil svou návštěvou. Nebyla to první ani poslední nestandardní služba politickému spojenci, s nímž

cem české politiky je on. To se ovšem nestalo. Naopak Babiše ve všech krizových momentech nadále podporuje.

Nyní se často tvrdí, že Zeman využil Babišova trestního stíhání a skrze oslabeného premiéra vládne. Důkazem mají být jemu blízké osoby na ministerských postech současného kabinetu. Jenže jak ministr země-

dělství Miroslav Toman (do vlády oficiálně nominovaný za ČSSD), tak novopečená šéfka resortu spravedlnosti Marie Benešová se během let sblížili s Babišem. S Tomanem navíc premiéra spojuje letité bohatnutí v zemědělství i někdejší příslušnost k rudé šlechtě, jež po roce 1989 bez problému přešla od vyhlížení beztrždní společnosti k získávání kapitálu. Notabene Toman jako syn předlistopadového ministra zemědělství bezpochyby konvenuje také komunistům, kteří menšinovou koaliční vládu Babišova hnutí ANO a ČSSD podporují.

Andrej Babiš navíc nemusí být v pokračujícím spojenectví tím slabším i z jiného důvodu. Zemanovi za čtyři roky vyprší druhé prezidentské období a další politická budoucnost ho nečeká. Pokud chce po zbytek svého mandátu formovat českou politiku, musí mít podporu vlády a parlamentu.

Žádnou svou stranu ve sněmovně ovšem nemá. Spoléhá se proto především na Babišovo ANO, jež drží v dolní komoře nejvíce křesel a s jehož šéfem sdílí silný pragmatismus. Babiš, pokud tedy zůstane na svobodě, na rozdíl od Zemana v politice asi jen tak neskončí. Prezidentovi v některých věcech takticky sem tam ustoupí, protože ví, že čas hraje pro něj. Stačí mu udržet se u moci, o ideje se s hlavou státu rozhodně přít nebude. Jak se ukazuje dnes a denně, žádné nemá, respektive každou chvíli má jiné.

Pokračující Babišovo spojenectví se Zemanem má své další praktické příčiny. Ve skutečnosti si ti dva nepřekáží, spíše se naopak doplňují. Například v zahraniční politice se Zeman se orientuje na východní autoritářské režimy, „prozápadni“ Babiš se zase stará hlavně o to, aby k nám z evropských fondů plynulo dostatečné množství

peněz, které do značné míry končí v jeho firmách. Babišova „prozápadnost“ připomíná Zemanův „eurofederalismus“. Oba víceméně vnímají Západ pouze jako kapitalismus, nikoliv také jako společenství fungující na základě liberální demokracie a zásad právního státu.

Neformální aliance

Co je však nejdůležitější, Babiš se Zemanem mají do značné míry společné voliče, takže nepotřebují část svého elektorátu odrazovat případnými vzájemnými hádkami.

Andrej Babiš na Evropské radě.

Foto: vlada.cz

uzavřel nepsaný pakt o vzájemné podpoře ve sněmovních a prezidentských volbách.

Spojení osudem

Po zvolení nové Poslanecké sněmovny na podzim 2017 prezident rychle jmenoval Babiše premiérem, aniž by měl v dolní komoře parlamentu zajištěnu většinu. Po loňské Zemanově obhajobě prezidentského mandátu jako by si oba politici již nic nedlužili a málem se vypisovaly sázky, kdy začne Zeman premiéra ničit, aby ukázal, že alfa sam-

Oba se stali součástí mocenského bloku sestávajícího z autoritářských a populistických politiků. Najdeme je především na kandidátkách hnutí ANO, SPD Tomia Okamury, KSČM a částečně bohužel i ČSSD. Jde tedy o subjekty, které dohromady disponují v Poslanecké sněmovně pohodlnou většinou. Politici zmíněného autoritářského bloku nespolutracují úplně ve všem, neboť je nespojuje žádný pozitivní program. Drží je pohromadě v lepším případě lhostejnost, v horším případě vyložená nechť k liberální demokracii.

Symbolicky se působení autoritářské aliance projevuje ve vzestupu lidí, kteří se zapletli s minulým režimem. Nejde jen o předlistopadového kariéristu a zřejmě i agenta Státní bezpečnosti Andreje Babiše. Za povšimnutí stojí třeba někteří jedinci s normalizačními instinkty zvolení do mediálních rad nebo řada lidí vyznamenaných Milošem Zemanem. Zpochybnění zločinnosti minulého režimu se ovšem děje rovněž v praktické rovině. Zdanění náhrad za majetek, jež tehdy ukradli komunisté perzekvovaným církvím, je toho nejsmutnějším příkladem. Na to, že vznik menšinové vlády Andreje Babiše umožnila KSČM, si už bohužel téměř všichni tak nějak zvykli.

Přesto by bylo chybou pojímat boj s Andrejem Babišem, Milošem Zemanem a dalšími jako klání s ožvlým předlistopadovým režimem, k čemuž mají někteří zastánci liberální demokracie tendenci. Dokonce ani komunisté pod vedením Vojtěcha Filipa žádnou revoluci pod praporem marxismu-leninismu dělat nechtějí. Daleko více jim vyhovuje státní kapitalismus čínského typu. Nemají proto problém podporovat kabinet oligarchy Babiše. V autoritářském bloku se cítí dobře.

Toto neformální uskupení nebude znárodňovat, nechce lidem vnucovat žádnou všeobjímající ideologii. Stačí mu, když ho nechají nerušeně vládnout a bohatnout. Když se nebudou bouřit kvůli střetu zájmů, ohýbání pravidel, útoků na média a porušování dělby moci nebo ústavy. K těmto neduhům nemají zdaleka jen sklon lidé s komunistickou minulostí, někdy právě naopak. Svědčí o tom také pohled do okolních zemí na politiky jako Viktor Orbán nebo Ja-

rosław Kaczyński, kteří se v posledních letech stali symbolem omezování nezávislosti justice ve střední Evropě.

Zatím dobrý, ale...

U nás důležité instituce pořád obstojně fungují, a brání tak autoritářům v systémových změnách. Trestně stíhaného premiéra Babiše ani nedávná podezřelá výměna ministra spravedlnosti zřejmě nezachrání před soudním procesem kvůli Čapímu hnízdu. Jak celá věc dopadne, je ve hvězdách, ale česká justice zatím působí celkem důvěryhodně. Nežádoucím zásahům do ústavy brání demokratická většina v Senátu. Není náhodou, že ho chtějí politici, jako jsou oba Václavové Klausové, Tomio Okamura, Miloš Zeman nebo Andrej Babiš, zrušit. Naštěstí na to nemají sílu.

Jenže nic netrvá věčně, což platí i pro Senát. Vývoj výsledků sněmovních a prezidentských voleb v posledních letech ukazuje, že zastánců liberální demokracie u nás postupně ubývá. Má to spoustu příčin, ale jedno je jisté: v současnosti nic nenasvědčuje obratu. Polistopadová demokracie se u nás doposud nezhroutila mimo jiné proto, že lidé hlasující pro populistické nebo autoritářské subjekty ještě neobjevili důležitost Senátu. Dokládá to tradičně nízká volební účast při jeho obměně. Než se tak stane, mají demokraté čas alespoň část těchto voličů přetáhnout na svou stranu.

Nemá proto smysl propadat fatalismu. Lepší je něco dělat. Proto jsou například tolik užitečné relativně masové demonstrace z poslední doby, které Andreje Babiše a Miloše Zemana varují, že česká občanská společnost není tak otupělá, jak to někdy vypadá. Demokracie není zdaleka jen diskuse, ale také nekonečná práce a snaha řešit problémy rozkládající společnost. Nejprve je ovšem nutné si uvědomit, že nějaký problém vůbec existuje. České obtíže s fungováním a chápáním liberální demokracie totiž s případným odchodem Babiše a Zemana do politického důchodu pravděpodobně nezmizí.

Tomáš Fošum

Po květnové ledové sprše čeká Rakousko horký podzim

Koaliční soužití rakouských lidovců a Svobodných provázely již nějaký čas neshody. Aféra Heinze-Christiana Stracheho představovala poslední kapku, po níž vláda padla. Favoritem předčasných voleb zůstávají lidovci kancléře Sebastiana Kurze. Ten by tak v obhajobě vítězství mohl napodobit svého předchůdce Wolfganga Schüssela.

Předseda Rakouské lidové strany (ÖVP) Sebastian Kurz po vyhraných parlamentních volbách na podzim 2017 prohlásil, že chce takového koaličního partnera, s nímž bude moci spravovat alpskou republiku bez neustálých vzájemných rozmíšek. Jelikož měl za sebou jako ministr zahraničí negativní několikaletou zkušenost se sociální

democracií (SPÖ), vybral si jiného vládního partnera. I s ohledem na značnou programovou blízkost zvolil Svobodnou stranu Rakouska (FPÖ).

Vstoupil tím na tenký led. FPÖ se totiž dlouhé dekady profiluje jako opoziční strana a s výjimkou let 1983–1986 a 2000–2005 nikdy nepřevzala vládní odpovědnost. Na-

víc ve druhém případě byly výkony ministrů nominovaných za Svobodné diplomaticky řečeno rozpačité. Vládní angažmá vyvolalo ve straně silné vnitřní pnutí, které vedlo v roce 2002 k předčasným parlamentním volbám. Z nich FPÖ vzešla jako značně oslabený koaliční partner notně posílených lidovců ve vládě Wolfganga Schüssela.

Spory o účast v kabinetu nakonec dohnaly Svobodné k faktickému rozštěpení. FPÖ se několik let z vnitřních sporů vzpamatovávala. Lidovci sice podobné problémy neměli, nicméně řada původně ohlášených reforem v oblasti daní, sociální politiky nebo penzí zůstala někde na půl cesty či dokonce jen na papíře.

Lidovci i Svobodní měli zmíněná turbulentní léta v živé paměti. Vnitřní rozmišky a koaliční hádky by znamenaly nedodržení Kurzova slibu, který dal spoluobčanům před volbami. Nějakou dobu se zdálo, že současná vláda působí navenek jako harmonické spojení, a to až do přelomu března a dubna tohoto roku. Tehdy opětovně zesílilo podezření, že někteří Svobodní mají blízko ke krajní pravici. V této souvislosti se objevily informace o účasti současného místostarosty Štýrského Hradce Maria Eustacchia na kontroverzní demonstraci a o nájemní smlouvě spolku spřízněného s FPÖ s osobou mající blízko k hnutí identitářů, které hlásá nadvládu bílé rasy. Rakouský liberální deník *Der Standard* přinesl obsáhlou zprávu o kontaktech členů FPÖ s lidmi či spolky extremistického ražení. Týkalo se to například manžela třetí předsedkyně Národní rady Anneliese Kitzmüllerové.

Nevyjasněné otázky

Tehdejší předseda Svobodných a vicekancléř Heinz-Christian Strache spojení své strany s krajní pravicí odmítl a nejnovější kauzy označil za „ojedinělé“ případy způsobené selháním jednotlivců. Sám počátkem května vyvolal značné emoce, když v jednom z rozhovorů použil termín „Bevölkerungsaustausch“ (výměna obyvatelstva), jenž nápadně připomínal agresivní rétoriku jeho slavnějšího předchůdce v čele Svobodných Jörga Haidera.

To však nebylo zdaleka všechno. Osmnáctého května Strache předstoupil před novináře a oznámil rezignaci na funkci vicekancléře a předsedy FPÖ. Učinil tak po zveřejnění videonahrávky v německých médiích, na níž s údajnou příbuznou ruského oligarchy jedná o podpoře své strany výměnou za zajištění státních zakázek. Kolem Stracheho aféry existuje řada nevyjasněných otázek. Není například jasné, proč došlo ke zveřejnění nahrávky z léta 2017 teprve deset dnů před volbami do Evropského parlamentu. Jednalo se pravděpodobně o provokaci, jež měla dokázat prolhanost a korupčnost rakouské vládní strany.

Pod tlakem těchto událostí vypověděl Kurz koaliční spolupráci, vyslovil se pro konání předčasných parlamentních voleb v nejkratší možné době a dodal: „Co je moc, to je moc.“ Kancléře okamžitě podpořil spolkový prezident Alexander Van der Bellen, který v předčasných volbách vidí jedinou možnost, jak obnovit důvěru v rakouské politické instituce.

Favorité voleb

Předčasné volby budou vypsané pravděpodobně na podzim. Jejich největším favoritem jsou lidovci Sebastian Kurze. Budou se snažit voličům vysvětlit, že chtěli pokračovat v reformách, nicméně proradní Svobodní jim v tom svým neodpovědným chováním zabránili. Kurz doufá v opakování roku 2002, kdy lidovci pod vedením Wolfganga Schüssela obdrželi 42,3 procenta odevzdaných hlasů.

Hlavním vyzyvatelem ÖVP bude sociální demokracie (SPÖ). Poukáže na to, že lidovci a Svobodní dovedli stát pod Alpami do krize, z níž jej vyvede právě ona. Pokud socialisté přesvědčí dostatečné množství obyvatel o asociálním charakteru některých reforem především v oblasti sociálního systému a daní, pak mohou svést s favorizovanými lidovci vyrovnaný boj o prvenství. Momentální slabinou se však jeví nepříliš výrazná předsedkyně strany Pamela Rendi-Wagnerová, jež mluví často příliš obecně.

V neposlední řadě nelze podceňovat ani v současnosti velmi otřesenou FPÖ, byť výsledek z roku 2017 (26 procent odevzdaných hlasů) jen stěží překoná. Ovšem některými komentátory předpovídaný nízký zisk kolem deseti procent obdržených hlasů také není příliš realistický. Trumfem strany totiž může být někdejší neúspěšný prezidentský kandidát Norbert Hofer. Ten je pro řadu voličů přijatelnější než jeho kontroverzní předchůdce. Jisté je jedno: Rakousko čeká nejenom horké léto, ale zejména horký podzim.

Miroslav Šepták

Koho potřebuje Rakousko? Heinz-Christian Strache už to asi není.

Foto: Miroslav Šepták

Nevydařená stávka polských učitelů

Kdybychom měli popsat současnou polskou vládu strany Právo a spravedlnost (PiS) jedním slovem, bez pejorativního zabarvení, byla by to určitě systematičnost. Lidé Jarosława Kaczyńskiego se poučili z neúspěchu svého prvního kabinetu v letech 2005–2007. Tentokrát každý přesně zná svou roli a také sám Kaczyński svou četnou skupinu věrných zjevně řídí mnohem zručněji. Potvrdila to i nedávná stávka učitelů.

a vytvářet společného nepřítele. A to i kdyby to bylo zcela absurdní nebo v rozporu se základní logikou. Přesně tak se například zdůvodňovala výše zmíněná „reforma“ justice. Takzvaná dekomunizace justičního aparátu třicet let po vítězství Solidarity nad komunistickým režimem a patnáct let po vstupu země do Evropské unie je groteskní nesmysl adresovaný té nejméně vzdělané části elektorátu PiS. A právě v tomto světle lze porozumět i další aktivitě vlády – „reformě“ vysokého školství a změně zákona o vzdělávání. Perfektně totiž zapadá do osvědčeného vzorce.

Není na tom nic překvapivého. S blížícími se volbami se hraje o vše. Vládnutí PiS je totiž od počátku plné kontroverzí, takže ztráta kontroly nad státem by v tuto chvíli mohla pro jeho prominentní politiky znamenat vážné problémy. Možnost, že by prezident Andrzej Duda nebo bývalá premiérka Beata Szydło mohli stanout před Státním tribunálem (zvláštní justiční orgán bdící nad dodržováním ústavy a zákonů ze strany nejvyšších státních orgánů a úředníků), není jen zbožným přáním opozice, ale reálnou hrozbou, již si Kaczyńským pomazaní politici plně uvědomují. Ohledně ústavnosti řady jejich kroků panují oprávněné pochyby, což ostatně neuniklo ani pozornosti Evropské komise.

Aby si Právo a spravedlnost zajistilo relativní bezpečí, snaží se dostat pod svou kontrolu justici, což prakticky znamená oslabení tradičního dělení moci ve státě. Justiční pseudoreformy, které vládní koalice posadila v parlamentu v sérii nočních hlasování, mají mít jak preventivní, tak okamžitý účinek. Vládnoucí populistická pravice se však hlavně soustřeďí na něco jiného – na formování „nového Poláka“.

Polská ministryně národního vzdělávání Anna Zalewska. Foto: Wikimedia Commons/Adrian Gryczuk

Logika není potřeba

Dokonce i Jarosław Kaczyński si totiž navzdory svým autoritářským sklonům uvědomuje, že omezení základních demokratických mechanismů nepřichází nyní v Polsku v úvahu. Je to přímý důsledek silně proevropského postoje většiny Poláků. Eventuální sankce uložené Bruslem – o polexitu ani nemluvě – by elektorát rozhořčily natolik, že by zcela jistě vedly k okamžité ztrátě moci. Kaczyńského formace tak ve snaze obhájit volební vítězství z roku 2015 sází především na sociální inženýrství zaměřené na systematickou propagaci „pisovské“ vize světa.

Mechanismus je přitom relativně jednoduchý: spočívá na nestárnoucí zásadě „rozděl a panuj“. Jarosław Kaczyński dokonale ovládl schopnost antagonizovat společnost

munistickým režimem a patnáct let po vstupu země do Evropské unie je groteskní nesmysl adresovaný té nejméně vzdělané části elektorátu PiS. A právě v tomto světle lze porozumět i další aktivitě vlády – „reformě“ vysokého školství a změně zákona o vzdělávání. Perfektně totiž zapadá do osvědčeného vzorce.

Dva odlišné příběhy

V Polsku jsou školy a univerzity rozděleny mezi dva různé resorty, ministerstvo národního vzdělávání a ministerstvo pro vědu a vysoké školství. To umožnilo PiS paralelní postup a rychlé protlačení nové legislativy. Obsesivní snaze ovládat každý prvek společenského života padly jako první za oběť školy. Reorganizace systému školství formou změny z třístupňového zpět na dvoustupňový, jenž platil do roku 1999 (tehdy byl první a druhý stupeň základní školy rozdělen do dvou samostatných institucí), umožnila nejen jednorázově a účinně zasáhnout do vzdělávacích programů, ale také provést organizační změny a přinejmenším zčásti obměnit vedení jednotlivých škol. Navzdory poměrně rozšířené kritice tohoto vládního kroku tehdy

učitelé ani rodiče nepřistoupili k intenzivním protestům, což dočasně posílilo pozici ministryně národního vzdělávání Anny Zalewské.

Paletu vládních návrhů dále doplnil nový zákon o vysokém školství propagandisticky nazvaný Ústava pro vědu. Ministr pro vědu a vysoké školství Jarosław Gowin však na rozdíl od Anny Zalewské do svého projektu zapracoval i zvýšení dlouho nevalorizovaných platů vysokoškolských učitelů. Ačkoli se jednalo pouze o očekávané dorovnání inflace, provládní média včetně těch veřejnoprávních to prezentovala jako kvalitativní změnu.

Cenou za to mělo být omezení autonomie univerzit. Nový zákon totiž předpokládá vytvoření takzvaných rad vysokých škol, jejichž členy budou rovněž lidé pohybu-

jící se mimo akademické prostředí. Kompetence těchto jakýchsi dozorcích rad měly být natolik rozsáhlé, že vzbudily reálné obavy z rozsáhlé politizace veřejných vysokých škol. Vyvolalo to vlnu protestů, jejichž součástí byly dokonce studentské okupační stávky ve Varšavě, Poznani nebo v Krakově. Akademici tak strašáka definitivní ztráty kontroly nad složením těchto orgánů nakonec zapudili.

Devatenáct dní vzdoru

Frustrace učitelů ze základních a středních škol mezitím stále rostla. Do jejich pochmurné nálady se promítal obrovský chaos vyvolaný zdvojením ročníků, které v důsledku provedené reformy v září nastoupily na střední školy. K onomu zdvojení došlo proto, že zatímco dosavadní základní vzdělání trvalo dohromady devět let, nyní má být o rok kratší.

Špatné pracovní podmínky a nulové vyhlídky na zvýšení platů vedly letos na jaře učitele ke stávce. Přestali vyučovat, a tím paralyzovali činnost škol. Stávkující požadovali navýšení školského rozpočtu, růst platů o tisíc zlotých (přibližně šest tisíc korun), změny kariérního řádu a demisi ministryně Zalewské.

Vládní strana využila své dosavadní zkušenosti a spustila osvědčenou propagandistickou mašinerii. Zpolitizovaná veřejnoprávní televize portrétovala učitele jako krajně nárokovou profesní skupinu provázanou s opozicí, která nepřipustně hazarduje s dobrem svěřených dětí. V podobném tónu se vyjadřovala i provládní soukromá média. Spor syčený předvolební horečkou narůstal, vyjednávání uvízlo na mělčině. Vládní návrhy byly buď jen symbolické, nebo situaci pedagogů dokonce zhoršovaly (např. snížením zaměstnanosti, které z nich vyplývalo). Ve

stejně době politici Práva a spravedlnosti ohlásili rozšíření rodinného přídatku ve výši 500 zlotých měsíčně i na první dítě (doposud se vztahoval na druhé a každé další dítě v rodině), třinácté důchody, a dokonce také program měsíčních přídatků pro chovatele krav a vepřů. Rozpočet veřejnoprávní televize řízené bývalým politikem PiS Jackem Kurským byl ve volebním roce navýšen o 1,2 miliardy zlotých.

Zdálo se, že první dobře připravená stávka učitelů za mnoho let má i díky příznivé ekonomické situaci šanci na úspěch. Odhodlání jednoznačné většiny pedagogů bylo obrovské a vláda, která si to uvědomovala, se dokonce pokusila pojistit se proti eventuálnímu zablokování maturit speciálně připraveným zákonem. Jejich průběh měli v náhradním režimu zajistit úředníci. Po devatenácti dnech však profesní odborové svazy stávku přerušily. Vzhledem k nulové šanci dosáhnout dohody zůstalo pouze u iluzorních ústupků vlády, které předtím přijalo jen ústředí učitelské sekce odborového svazu Solidarita, tedy organizace poměrně blízké straně Jarosława Kaczyńského. Navzdory oficiální podpoře ze strany univerzit a uměleckých kruhů byli pedagogové poníženi a nyní očekávají vlnu odchodů do soukromého sektoru, ve kterém lze podobně jako v Česku dostat vyšší plat za výrazně menší odpovědnost. Vláda Práva a spravedlnosti tím zároveň dala najevo nejen to, které skupiny voličů pokládá za prioritní, ale hlavně to, jak účelově přistupuje k otázce vzdělávání. To má být především účinným nástrojem politického boje – a to nikoli pouze letos, nýbrž i v perspektivě dalších generací voličů.

Wojciech Hofmański

z polštiny přeložila Anna Plasová

Sluha lidu jako klíč k novému ukrajinskému prezidentovi

Mnozí stále nedokážou pochopit, proč si Ukrajina, jež strádá kvůli válce s Ruskem, nedobré hospodářské kondici, vysoké míře korupce a politické nestabilitě, zvolila do svého čela komika, který prezidenta doposud pouze hrál v televizi. Jednu z možných odpovědí lze hledat v seriálu *Sluha lidu*.

Kdybyste se před listopadem roku 2015 zeptali běžného Ukrajince, zda si dovede představit Volodymyra Zelenského v křesle prezidenta země, jen stěží by vám odpověděl, že ano. Do té doby byl populární herec a komik považován výlučně za umělce, jenž pomáhá svým spoluobčanům se alespoň na chvíli u televize odreagovat, a zapomenout tak na každodenní starosti. Jeho producentská společnost Studija Kvartal-95 přinášela divákům mnoho zábavních pořadů, které se od roku 2012 vysílaly na kanále 1+1, jež vlastní ukrajinský oligarcha Ihor Kolomojskyj. Jednalo se o relace převážně estrádního rázu, které se kromě každodenních situací vyjadřovaly i k politickému dění, a to povětšinou ironicky a s humorem sobě vlast-

ním. Ovšem pro valnou většinu diváků to oním humorem začínalo a zároveň končilo. Vše se změnilo právě v listopadu roku 2015. Tehdy totiž Studija Kvartal-95 uvedla na 1+1 premiéru prvního dílu seriálu *Sluha lidu* s Volodymyrem Zelenským v hlavní roli.

Jedná se o jakousi ukrajinskou obdobu proslulého amerického seriálu *Dům z karet*, poněvadž leitmotiv je zde podobný – vykreslit podmínky fungování politických kuloárů, střetů nejrůznějších zájmových skupin o moc, zákulisních intrik a machinací –, to vše obohaceno o ukrajinský faktor. Seriál má dosud tři řady a 51 dílů – zatím poslední z nich se vysílal čtyři dny před prvním kolem prezidentských voleb, které se konalo 31. března tohoto roku. *Sluha lidu* se od předchozích projektů společnosti Studija Kvartal-95 poměrně liší. Ačkoli se jedná o projekt neméně humoristický, jistým způsobem z něj již mizí prvek „východní estrády“, a vcelku věrohodně tak vykresluje bizarnosti ukrajinské reality.

Učitel národa

O co přesně v seriálu jde? Prostý učitel dějepisu z Kyjeva Vasilij Petrovič Goloborod'ko (ukrajinsky Vasyl Petrovyč Holoborod'ko) je překvapivě zvolen prezidentem Ukrajiny. Stane se tak díky virálnímu videu, jež tajně pořídí jeden z jeho žáků. Velmi rozhněvaný Goloborod'ko (česky Holobrádek) na něm svému kolegovi s občasným užitím vulgarismů podrobně vysvětluje, proč se podle něj Ukrajina nachází v tak neuspokojivé kondici. Vinu připisuje zejména politikům, oligarchům, vysoké míře korupce a dalším neduhům. Video zhlédnou miliony Ukrajinců, kteří se s jeho poselstvím ztotožní. Žáci svému učiteli přes internet vyberou potřebnou zástavu pro Ústřední volební komisi, u níž jej do voleb zaregistrují, a Goloborod'ko, jehož jedinou „kampaní“ je právě ono hněvivé bilanční video, se 60 procenty voličských hlasů vyhrává prezidentské volby.

Šokující novinu se Goloborod'ko dozvídá ráno při odchodu do práce, když mu záhadní lidé v čele s premiérem Jurijem Ivanovičem přijdou oznámit jeho vítězství do skromného bytu sdíleného s rodiči. Goloborod'ko totiž iniciativu svých žáků ustavičně bojkotoval a odmítal mít s prezidentskou kandidaturou cokoli společného. Přesto však byl prezidentem zvolen. A ihned začíná poznávat, že sloužit lidu je tvrdý oříšek. Obzvláště tehdy, pokud si tuto službu někteří lidé vykládají po svém.

Goloborod'ko se následně seznamuje s chodem prezidentského aparátu a průvodce mu při tom dělá Jurij Ivanovič. Goloborod'ko má v úmyslu i nadále do práce jezdit maršrutkou a zároveň propouští ochranku. Prezidentské kanceláři snižuje rozpočet o 90 procent a přestěhuje ji – stejně jako další hlavní státní instituce včetně úřadu vlády a parlamentu – do skromnějších prostor. Jurij Ivanovič, který lehce připomíná sira Humphreyho Applebyho z britského politického sitkomu *Jistě, pane ministře*, je

jakožto typický člen establishmentu s prezidentovými radikálními změnami nespokojen, ovšem z pragmatických důvodů to nedává příliš najevo. Každopádně před Goloborod'kem stojí delikátní úkol: vyměnit klíčové osoby ve státní správě a dosadit na jejich místa sobě loajální osobnosti.

Nedostatečná praxe výhodou?

Rozhodne se proto kvůli transparentnosti uspořádat konkurz na vybrané funkce. Jenže vzápětí zjistí, že lidé, které horko těžko vybral, jsou ve skutečnosti nastrčenými figurkami Jurije Ivanoviče. A tak se rozhodne k odvážnému kroku – do funkce guvernéry Národní banky Ukrajiny jmenuje svou exmanželku, na posty ministra zahraničí, obrany a ředitele finanční správy dosadí své kamarády z dětství a na pozici ředitelky kontrarozvědky vyšle svou bývalou učitelku. Nikdo z nich nemá odpovídající vzdělání ani praxi. Poslanci tyto podivně vypadající kandidatury schválí, neboť jsou si vědomi toho, že s Goloborod'kem není radno si zahrávat. Tím víc, když sami nemají zameteno před vlastním prahem.

Seriál se prostřednictvím pikantních alegorií a narážek dotýká mnoha poměrně kontroverzních témat pramenících z ukrajinské reality. Nový prezident čelí pokusům o svou diskreditaci, staré struktury se mu snaží co nejvíce znesnadňovat působení ve funkci a zavádění změn. Goloborod'ko se tak kromě svého poněkud nekompetentního týmu musí potýkat i s nedostatkem čestných soudců, krachem jedné z bank, záhadně bohatými příbuznými záhadně chudých poslanců, neochotou zákonodárců přijmout zpřísněná daňová pravidla, těžkostmi při výstavbě proslulých ukrajinských silnic atd. Vasilij Petrovič záhy zjišťuje, že sloužit lidu je věc velmi náročná, zvláště pak tehdy, když jeho působení ve funkci připomíná spíše boj než službu.

Volodymyr Zelenskyy (vlevo) porazil v prezidentských volbách Petra Porošenka.

Foto: Wikimedia Commons

Značný úspěch tohoto seriálu, který zaznamenal i na Západě veskrze kladné recenze, lze vysvětlit několika faktory. Jeden z nich představuje samotná osobnost hlavního protagonisty Volodymyra Zelenského. Je mladý a energický. Jeho mateřským jazykem je ruština, což může být sympatické početnému ruskojazyčnému obyvatelstvu na ukrajinském jihu a východě. V převleku za učitele Goloborod'ka pak říká jasně, nahlas a lidovým jazykem nelichotivou pravdu o své zemi: Politici, kteří dle původního významu tohoto slova mají být správci své obce, ji jednoduše rozkradli a dělí se o tučnou kořist s oligarchy, politickými podnikateli a s dalšími pochybnými individui a zločinci. Země stagnuje v mnoha sférách a lidé se přirozeně chtějí mít lépe. A své naděje na lepší příští vkládají právě do Vasilije Petroviče Goloborod'ka, potažmo do Volodymyra Zelenského.

Matadoři bez šance

Ukrajina se totiž od roku 2014 – po revoluci důstojnosti, anexi Krymu, válce s Ruskou federací o část Donbasu a zvolení Petra Porošenka prezidentem Ukrajiny – nachází v komplikované situaci. Kýžené reformy se podle mnohých zavádějí příliš pomalu, korupce nebyla ani zdaleka vymýčena, země je politicky poměrně nestabilní a mnoho Ukrajinců vyjelo za prací za hranice. Ačkoli byla řada důležitých reforem nakonec schválena, zástupci vládní moci je patrně nedokázali veřejnosti dostatečně „prodat“. Zároveň lze konstatovat, že pozitivní změny zůstaly do značné míry ve stínu nepovedených kroků a různých afér vládnoucích politiků.

Za této situace se v dubnu konalo druhé kolo prezidentských voleb, v nichž Zelenskyj Porošenka s výrazným náskokem porazil. Ačkoli mnozí upozorňovali na absolutní absenci politických zkušeností u Zelenského, na jeho nejasné vztahy s kontroverzním oligarchou Ihorem Kolomojským či na jeho poněkud populistickou rétoriku, voliči tyto výtky nevzali v potaz. Ukrajinský lid si zvolil Zelenského za svého „sluhu“.

Zelenskyj i jeho tým tvrdí, že při vzniku seriálu na skutečnou prezidentskou kandidaturu nikdo nepomyslel. Jisté zmínky o tom, že by se Zelenskyj o post hlavy státu mohl ucházet, se objevovaly od druhé série *Sluhy lidu*, jež se začala vysílat v roce 2016. Ještě dříve, než Zelenskyj svou kandidaturu na kanále 1+1 na Silvestra oznámil, předvolební průzkumy ukazovaly, že pokud by skutečně kandidoval, měl by nejen velké šance dostat se do druhého kola voleb, ale dost možná v něm i zvítězit. Dlouho panovalo všeobecné přesvědčení, že Zelenskyj kandidovat nebude. Ten ovšem překvapil Ukrajinu, svět a možná i sám sebe.

Jako chudšas před císařem

Zásadní pasáží seriálu, která asi nejlépe vystihuje, proč si Ukrajinci zvolili za prezidenta zkušeného komika, leč

nezkušeného politika, je scéna, kdy Vasilij Goloborod'ko vypráví svým žákům historku o chudém rolníkovi a japonském císaři. Rolník přišel za panovníkem a řekl mu: „Veličenstvo, už nemám co ztratit, tak budu mluvit pravdu. Daně jsou v naší provincii tak vysoké, že lidé již nemají co jíst.“ A dále prý císaři, stejně jako Goloborod'ko na tajně pořízeném videu, ostrým jazykem popsal, co všechno je v zemi špatně. Vladař následně vydal dva rozkazy. První zněl, aby rolníkovi vyřízli jazyk. Druhý, aby byly sníženy daně. Goloborod'ko nakonec dodává: „Pravda vždy zůstane pravdou.“

Stejně tak neměli co ztratit ani Ukrajinci. Soudě podle výsledků voleb i četných reakcí na sociálních sítích vyhodnotili situaci v zemi za natolik neuspokojivou, že smetli všechny těžké váhy dosavadní ukrajinské politiky – prezidenta Petra Porošenka, expremiérku Juliji Tymošenko, exministry Anatolije Hrycenka i Jurije Bojka a další. Zřejmě dospěli k závěru, že když zkušení politici stav země nedokázali změnit výrazně k lepšímu v reálu, proč nezkusit někoho, kdo se o to pokusil alespoň v seriálu?

Následující měsíce ukáží, jakým bude Volodymyr Zelenskyj sluhou lidu. Zdali se vrhne do úřadu se stejným reformním úsilím jako Vasilij Goloborod'ko a zdali zůstane stejně skromným, anebo jestli jej semele začarovaný kruh moci, intrik a konfliktů, a zařadí se tak po bok všech politiků establishmentu, které v letošních prezidentských volbách s přehledem porazil. Ukrajinci jsou plni očekávání a nový prezident to určitě nebude mít jednoduché. Zelenskyj má jisté prozatím jedno – ukrajinští voliči, přihlédneme-li k tamějšímu turbulentnímu politickému vývoji v průběhu posledních tří dekád, již několikrát ukázali, že selhání politikům neodpouštějí. Zelenskyj Ukrajince doposud především bavil. Tak snad jim nakonec nezbydou oči jen pro pláč.

Štěpán Chládek

Rozpačitý začátek prezidenta Zelenského

Nástup nového ukrajinského prezidenta provázely poměrně dramatické události. Jablkem sváru se stalo datum samotné inaugurace. Volodymyr Zelenskyj pak následně rozpustil parlament. Do toho musel reagovat na útoky ruského prezidenta Vladimira Putina. Ukrajinci sledující inauguraci u parlamentu Zelenského přivítali s jásotem, ale jestli k němu měli důvod, není zdaleka jisté. I v následujících týdnech totiž chování nové hlavy státu vyvolávalo rozpaky.

Herec a komik Volodymyr Zelenskyj se ujal funkce ukrajinského prezidenta zhruba měsíc po svém volebním vítězství. V tomto mezidobí došlo k řadě událostí, které buď sám inicioval, nebo na které musel reagovat. Ještě těsně před druhým kolem voleb se do popředí opět dostala otázka ukrajinsko-ruských vztahů, které jsou od ruské anexy Krymu a rozpoutání nevyhlášené války v Donbasu na bodu mrazu. Jen pár dní před zvolením nové hlavy státu se totiž objevila zpráva, že ruský prezident Vladimir Putin chce zjednodušit proces udělování

ruského občanství obyvatelům okupovaných území na východě Ukrajiny, a 24. dubna skutečně příslušné nařízení podepsal. Hned poté se vládce Kremlu navíc nechal slyšet, že zjednodušenou proceduru pro udělování občanství může Rusko aplikovat na celou Ukrajinu.

Tento krok logicky vyvolal ostré reakce, kterým se nemohl vyhnout ani čerstvý vítěz voleb. Ve své odpovědi na Putinův krok prohlásil: „My perfektně víme, co skutečně dává ruský pas. Je to právo být zatčen za pokojný protest. Je to právo nemít svobodné volby v konkurenčním prostředí. Je to právo zcela zapomenout na existenci přirozených práv a svobod člověka.“ Spolu s tím pak navrhl, že by Ukrajina mohla udělovat své občanství lidem, kterým hrozí represe v autoritářských režimech včetně Ruska.

Tato přestřelka se neobešla bez tradičního ruského narativu o tom, že Ukrajinci a Rusové jsou jeden národ a mají toho spoustu společného. Jakkoliv v minulosti řada Ukrajinců tento pohled sdílela, tak dnes z pocho-pitelných důvodů nepadá na úrodnou půdu. Proto také Volodymyr Zelenskij zareagoval slovy, že „dnes, po ane-xi Krymu a agresí v Donbasu, nám ze společného zůstalo jen jedno – státní hranice“.

I přesto Zelenskij dlouhodobě mluví o tom, že chce zajistit mír v Donbasu za každou cenu a je připravený i na přímé vyjednávání a kompromisy s Ruskem. Jak chce Rusy přesvědčit o stažení se z Krymu a východu Ukraji-ny ale nijak blíže nespecifikoval. Jeho poradce Dmytro Razumkov pouze označil za nepřekročitelnou červenou linii to, že Ukrajina nebude handlovat svým územím ani občany.

Výše zmíněný Putinův výpad proti Ukrajině je z ruské-ho pohledu logický v tom smyslu, že přichází v momen-tě, kdy se mění vláda a teoreticky je možné přistihnout novou garnituru nepřipravenou na podobné výzvy. Zá-roveň tím ale Moskva vnutila Zelenskému jasný postoj, který se ve vztahu k Rusku nebude moci příliš lišit od předchozího prezidenta. Nová hlava státu přitom mohla být k Rusku vstřícnější, a to i kvůli svému původu v rus-kojazyčném Kryvém Rohu a jeho provázání s populární ruskojazyčnou kulturou nejen na Ukrajině, ale i v jiných částech bývalého Sovětského svazu. Možnosti vstřícněj-šího přístupu ostatně napovídá i ochota k vyjednávání, kterou bývalý prezident Petro Porošenko z logických důvodů nesdílel.

Ústava jako kalendář?

Pokud jde o dění na domácí scéně, tak Zelenskij už předem avizoval, že nebude čekat na řádné parlamentní volby, jež se měly odehrát na podzim, ale rozpustí parla-ment a uspořádá je v nejbližším možném termínu. Argu-mentem pro rozpuštění měla být neexistence většinové koalice, kterou ukrajinská ústava vyžaduje. Ve skutečnos-ti jde ale novému prezidentovi o to, aby dostal do parla-mentu co nejvíce vlastních poslanců. Nyní je totiž na vrcholu popularity, která by mu nemusela do podzimu vydržet.

V souvislosti s tím se dostal do konfliktu s parlamen-tem, který protahoval jednání o datu inaugurace. Šlo o to, že pokud by Zelenskij zahájil své funkční období po 27. květnu, tak by nemohl parlament rozpustit. Ústava to totiž méně než půl roku před řádnými volbami zakazuje. Kvůli tomu se objevily i návrhy na to, aby se inaugurace odehrála až v červnu, protože funkční období prezidenta trvá pět let a Petro Porošenko ho zahájil až 7. června 2014.

O posunutí termínu za 27. květen stála především stra-na Lidová fronta bývalého premiéra Arsenije Jaceňuka, která je nyní ve stavu klinické smrti a potřebuje se pře-skupit a začít pod novou značkou, aby vůbec měla šanci na jakýkoliv volební úspěch. I proto Jaceňuk pár dní před již dohodnutým datem uvedení prezidenta do funkce vypověděl koaliční smlouvu, což mohlo podle některých interpretací rozpouštění parlamentu zabránit. Poslanecké kluby by pak měly třicet dní na vytvoření nové koalice, během kterých by nemohl prezident nic udělat. Ten ale

Volodymyr Zelenskij během své inaugurace. Foto: Wikimedia Commons/Vadim Chuprina

argumentoval tím, že většinová koalice fakticky nefun-guje už od vystoupení třech menších stran v letech 2015 a 2016.

Nakonec se poslanci dohodli na termínu inaugurace 20. května. Ten se štábu Zelenského nelíbil, protože při-padal na pondělí, čímž měl parlament podle jeho slov zkomplikovat účast obyčejných lidí i zahraničních před-stavitelů na slavnostním aktu a zároveň život obyvatel Kyjeva, protože musela být zavřena řada ulic v centru města. Místo toho štáb navrhoval neděli 19. května, což ale bylo odmítnuto kvůli tomu, že na ni připadal den paměti obětí politických represí, během něhož probíhají vzpomínkové akce v Bykivni na okraji Kyjeva, kde je vel-ký ukrajinsko-polský hřbitov obětí stalinismu a jednoho z katyňských masakrů.

V den inaugurace se před parlamentem, kde se celý ceremoniál odehrával, shromáždilo několik stovek Ze-lenského příznivců. Po složení prezidentského slibu ná-sledoval poměrně ostrý inaugurační projev, ve kterém nová hlava státu ihned ohlásila slibované rozpouštění parlamentu a vyzvala vládu k demisi. To premiér Volody-my Hrojsman ještě ten den vyslyšel. Zároveň Zelenskij propustil z funkce šéfa ukrajinské tajné služby SBU Va-syla Hrycaka a generálního prokurátora Jurije Lucenka.

Po těchto krocích se rozhořela debata, jestli bylo roz-pouštění parlamentu v souladu s ústavou, a proto se Ja-ceňukova Lidová fronta obrátila v této věci na ukrajinský

ústavní soud. Jestli to přinese nějaké ovoce, není ve chvíli psaní tohoto textu jasné, protože předsedkyně centrální volební komise Tetana Slipačuk se už dříve nechala slyšet, že v momentě, kdy dojde ke zveřejnění příslušného prezidentského nařízení a začne volební proces, už ho nelze zastavit.

Zelenskyj jako personalista

Kromě rozpuštění parlamentu a demise vlády vzbudila pozornost také myšlenka nového šéfa kanceláře prezidenta Andrije Bohdana, že by se mohlo odehrát referendum o mírovém procesu v Donbasu, v němž by se rozhodovalo o obsahu případné dohody s Ruskem. Tento nápad trefně okomentoval známý zpěvák a aktivista s politickými zkušenostmi Svjatoslav Vakarcuk, jenž se chystá do voleb s vlastní stranou nazvanou Hlas: „Předkládat otázku národní bezpečnosti v referendu v době, kdy proti nám protivník vede nejen horkou, ale i informační válku, je nebezpečné a nezodpovědné.“ Zřejmě i kvůli této kritice se nakonec sám Zelenskyj pokusil zmírnit rétoriku a mluvil o tom, že by případně šlo spíše jen o konzultativní průzkum, co si lidé o tématu myslí.

Již zmíněný šéf kanceláře prezidenta znamená další kontroverzi, se kterou se hned ze začátku Zelenskyj potýká. Andrij Bohdan totiž působil jako vládní zplnomocněnec pro protikorupční politiku ve dvou vládách Mykoly Azarova (2010–2014) za prezidenta Viktora Janukovyče. Z tohoto důvodu se ho týká lustrace, v jejímž důsledku by

neměl deset let vykonávat určité funkce. Proto ukrajinské ministerstvo spravedlnosti přezkoumává, jestli jeho jmenováním nedošlo k porušení zákona. Kromě toho je Bohdan také známý jako právník kontroverzního oligarchy z Dnipra Ihora Kolomojského, o kterém se dlouhodobě mluvilo jako o podporovateli Zelenského.

Dále se nový prezident obklopil spolupracovníky ze své produkční společnosti Kvartal 95. Jedním ze zástupců šéfa prezidentské kanceláře je tak například Jurij Kostuk, jehož „kvalifikace“ spočívá v tom, že byl spoluscénáristou a kreativním producentem seriálu *Sluha lidu*. Logicky tedy vystává otázka kompetence osob jmenovaných do nových funkcí. I proto se již ozvali představitelé ukrajinské občanské společnosti s prohlášením, ve kterém vyjmenovali řadu bodů, jež Zelenskyj nesmí překročit. Aktivisté odmítají mimo jiné referendum o formátu vyjednávání s Ruskem a rehabilitaci osob spojených s působením bývalého prezidenta Janukovyče.

Na hodnocení toho, jaký bude Volodymyr Zelenskyj prezident, je pochopitelně příliš brzy. Už první kroky ale naznačují, jakým směrem by se mohl ubírat. Zdaleka ne vše působí pozitivním dojmem a také nelze všechno omlouvat snahou o vymetení starého establishmentu. Zároveň se už od začátku projevuje jistá chaotičnost, která evidentně vyplývá ze Zelenského politické nezkušenosti.

Michal Lebduška

Zoufalé odcházení Roberta Fica

Trojnásobný slovenský premiér Robert Fico se loni své funkce pod tlakem masových protestů vzdal. Od té doby hledá místo na politickém výsluní. Už v minulosti se marně pokoušel kandidovat na prezidenta. Nedávno zase neúspěšně usiloval o výměnu stranického dresu za soudcovský talár. Zdá se, že se nad jeho kariérou stahují mračna. Ačkoliv u Fica si člověk nemůže být jistý ničím.

Budoucí právník Robert Fico vstoupil do komunistické strany ještě jako vysokoškolák. Oženil se s dcerou prominentního soudce Jaromíra Svobody, který se za totalitního režimu stal místopředsedou Nejvyššího soudu. Manželství se Svetlanou a stranická legitimace Ficovi otevřely dveře ke kariéře. Několikrát vycestoval na Západ, což komunistické Československo umožňovalo jen loajálním a prověřeným lidem. O životě v minulém režimu dodnes mluví s pochopením a opakovaně vyzdvihuje jeho údajně kladné stránky.

Stejně jako podle svých slov nezaznamenal v listopadu 1989 sametovou revoluci, tak si dříve nevšiml ani zločinů a perzekučního charakteru komunistického režimu, z nějž jako mladý a ambiciózní člověk profitoval. V nových poměrech mu vstřícné postoje k předlistopadovým pořádkům zabalené do sociální rétoriky zajistily podporu části starší generace, která se po změně režimu cítila nejistě a nostalgicky snila o ztracených jistotách.

Brzy se ukázalo, že Robert Fico je politik, jehož slovo nemá žádnou váhu. V roce 1999 ještě jako poslanec za postkomunistickou Stranu demokratické levice (SDL) v rozhovoru pro týdeník Slovo prohlásil: „Zůstávám celkem pochopitelně členem SDL, protože si opravdu neumím představit, že bych odhodil ty lidi, se kterými jsem

tak moc udělal.“ Na novinářský dotaz, zda ze strany přece jen neodejde, odpověděl, že to považuje za „absolutní nesmysl“. Ještě v témže roce ze Svazu demokratické levice vystoupil a požádal o registraci nové strany Směr.

O Mečiarovi

V roce 2000 týdeník Slovo řekl: „Jestli Směr nebude úspěšný a nedosáhne svého cíle, to znamená být při sestavování vlády a dostat do kabinetu i celkové politiky co nejvíce lidí, Robert Fico z politiky odejde. Tím chci dát najevo, že politik musí přijímat osobní politickou odpovědnost za úspěch i neúspěch. (...) Mávat z televizní obrazovky nebudu, ale všem pěkně poděkuji a ihned se vzdám funkce předsedy strany.“ Po volbách v roce 2002 sice Fico při sestavování vlády nebyl, ale postu šéfa Směru se přesto nevzdal.

Jindy se zaklínal, že „poučka HZDS minus Mečiar je pro mne svatá“. Vylučoval tím spolupráci Směru s expremiérem Vladimírem Mečiar, jenž podle něj nesl za události

Robert Fico hledí směrem do budoucnosti.

Foto: Wikimedia Commons/EU2016.SK

z let 1994 až 1998 „plnou osobní a politickou zodpovědnost“. Robert Fico ovšem na svá slova brzy zapomněl a v roce 2006 sestavil koaliční vládu za účasti Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS), v jehož čele stále stál Mečiar. Klamání veřejnosti a šíření nepravd se stalo běžným nástrojem Ficovy politiky.

Podobný hlas

Strana Směr si krátce po svém vzniku získala podporu značné části voličů – zejména kvůli tomu, že Robert Fico všechny politické konkurenty populisticky kritizoval a v části veřejnosti posiloval stesk po životě v komunistickém režimu.

Každou chvíli však vyplavalo na povrch podezřelý pozadí financování Směru. Naznačovalo, že strana vznikla jako podnikatelský záměr byznysmenů, kteří od Mečiara přešli k Ficovi. V jeho ctižádostivosti a touze po moci to-

tiž viděli garanci pro pokračování svého byznysu. Nekalé financování strany dokonce potvrdil i jeden ze zakládajících členů Směru Bohumil Hanzel. Známa je také nahrávka, na níž Fico mluví o shánění peněz „vlastní hlavou“. Generální prokuratura tuto kauzu zahrála do autu s tím, že jde o „hlas podobný Robertu Ficovi“.

Fico jako premiér třikrát sestavil vládu, dnes se z něj však stal politik, kterého už nikdo nechce. A to zejména poté, co se po loňské brutální vraždě novináře Jána Kuciaka a jeho přítelkyně postupně dostávaly na povrch kontakty (neřkuli přímo propojení) špiček Směru s prostředím organizovaného zločinu – včetně dosahu chapadel mafiánské chobotnice na úřad vlády, do blízkosti samotného premiéra.

Robert Fico jako produkt Mečiarových marketérů a oligarchů vrátil Slovensko zpět do období před rokem 1998. Postupně vytvořil šedou zónu politiky a byznysu, oligarchický mocenský systém, který podkopává základy demokracie a likviduje její pravidla. Systém arogance moci a beztrestnosti vládnoucích. Fico dlouhodobě přispíval k hrubnutí a vulgarizování politiky. Stal se z něho Mečiar 2.0. Nekoncepčními sociálními balíčky uplácel voliče. Stál na vrcholu mocenské pyramidy ovládající stát a kontrolované úzkou skupinou lidí. Opakovaně útočil na novináře. Vrcholem Ficova cynismu je jeho bydlení v bytě daňového podvodníka Ladislava Bašternáka.

Dnes se vysněný svět Roberta Fica rozpadá. Jeho politická kariéra je v troskách a končí hanebně. Být řadovým poslancem je pro expremiéra Fica ponižující a frustrující. Únikový plán stát se předsedou Ústavního soudu mu nevyšel. O svém dalším politickém osudu už zřejmě nerozhoduje on sám. Jenže z politiky nemá kam jít. Lze proto očekávat tři možné scénáře. Buď využije klesajících preferencí Směru, označí za jejich viníka premiéra Petera Pellegriniho a po dalších volbách to bude opět on, kdo bude mít ambici sestavovat vládu. Anebo mu najdou nějakou „čestnou“ funkci v zahraničí. Pak je tu třetí možnost, že zvolí kompromis a zachová status quo, kdy je předsedou Směru a poslancem. U Roberta Fica ale jeden nikdy neví...

Marián Balázs

Když Petra Kellnera porazí Red Bull

V žebříčku miliardářů, jež sestavil časopis Forbes, se nachází řada zástupců střeoevropských a výchoevropských států. Nejlépe si vedou ti, kterým nestačí podnikat pouze na rodné hroudě. Patří k nim i nejbohatší Čech.

Pokud pravidelně pijete Red Bull, podílíte se na úspěchu nejbohatšího člověka ve střední Evropě. Je jím Rakušan Dietrich Mateschitz. Letos 74letý podnikatel, který dlouho pracoval pro nadnárodní giganty Unilever a Procter & Gamble, prorazil koncem osmdesátých let se zmíněným energetickým nápojem, jehož se loni prodalo 6,8 miliardy plechovek. Mateschitzovi se spolu s obchodním partnerem z Thajska Chaleo Yoovidhyou, jenž stojí za původním receptem, podařilo vytvořit úplně nový trh

s energetickými nápoji a postupně uspět po celém světě – ať už se jejich drink pije „čistý“ jako prostředek proti únavě, nebo si ho lidé v barech míchají s vodkou.

Podle žebříčku časopisu Forbes dosahoval v březnu 2019 majetek Dietricha Mateschitze 18,9 miliardy dolarů (asi 430 miliard korun). Rakouský podnikatel patří k celkem šestatřiceti lidem ze střední a východní Evropy, jejichž jmění přesahuje jednu miliardu dolarů. Pro srovnání, v Německu je takových jedinců 114 a v Rusku 98. Na celém světě žije podle Forbesu celkem 2153 dolarových miliardářů. Vůbec nejbohatším člověkem na planetě je zakladatel Amazonu Jeff Bezos, kterému žebříček přisuzuje 131 miliard dolarů (asi 2,98 bilionu

korun), což jsou více než dva roční státní rozpočty České republiky.

Kromě Mateschitze je jediným střeoevropským zástupcem v první stovce světových miliardářů Čech Petr Kellner s majetkem 15,5 miliardy dolarů (asi 350 miliard korun). Kellner výrazně zastiňuje ostatní jednotkové české miliardáře, ať už k nim patří nynější český premiér Andrej Babiš (3,5 miliardy dolarů), jehož majetek pochází ze zemědělství a petrochemie, realitní magnát Radovan Vitek (3,5 miliardy dolarů) nebo Karel Komárek (3,1 miliardy dolarů), který sice svoje bohatství založil na ropě a zemním plynu, ale nyní jeho největší část tvoří loterie a hazard.

Globální působení

Petr Kellner má s majitelem Red Bullu společnou jednu věc – globální působnost, byť v případě zakladatele finanční skupiny PPF jde především o Rusko a Čínu. Liší se v oborech podnikání. Zatímco Mateschitz uspěl mezi nadnárodními potravinářskými koncerny s novým produktem a vytvořil úplně nový byznys, základem Kellnerova úspěchu byl podíl na přerozdělování majetku v takzvané kuponové privatizaci. Při ní si v první polovině devadesátých let kolem šesti milionů Čechů zahrálo na lidové kapitalisty. Z politické snahy vytvořit v zemi vrstvu akcionářů nakonec nejvíce vytěžily investiční privatizační fondy. Šlo o obrovský přesun majetku, který dodnes budí vášně. Ať již kvůli tomu, že ke kuponové privatizaci vůbec došlo, nebo pro nedostatečnou ochranu menšinových akcionářů, která je spojená hlavně s pozdějším působením fondů. Na tento problém upozorňoval jeden z myšlenkových otců „kuponovky“ Tomáš Ježek, ale tehdejší český premiér Václav Klaus podobná varování ignoroval.

Kellner patřil spolu s Viktorem Koženým a jeho Harvardskými fondy mezi nejúspěšnější zakladatele investičních fondů, které nepatřily bankám. Vznik jeho Prvního privatizačního fondu (PPF) umožnila absolventovi VŠE, který obchodoval s kopírkami, investice ve výši 40 milionů korun. Tu mu poskytl tehdejší šéf podniku Sklo Union Štěpán Popovič. Bez těchto peněz by společnost PPF nemohla zahájit reklamní kampaň, která měla držitele kuponových knížek přesvědčit, aby jejich zhodnocení svěřili do správy jejího fondu. V privatizaci se PPF dostala k majetku v tehdejší hodnotě několika miliard korun, tvořeného podíly asi ve dvou stech privatizovaných podnicích. Kellner se tak mohl podílet na rozhodování o jejich budoucím vývoji. Vzestup PPF pokračoval vstupem do České pojišťovny s aktivy v řádu několika desítek miliard

korun, nad níž v roce 1996 získala s podporou tehdejšího ministra financí Ivana Kočárníka manažerskou kontrolu a v roce 2001 ji definitivně ovládla.

Ačkoli si dnes lidé spojují kuponovou privatizaci bohužel hlavně s Viktorem Koženým, mnohem úspěšnější v ní byl Kellner. A zatímco Kožený tráví svůj život v nucené izolaci na Bahamách, kam utekl, aby nebyl vydán za podvodníka do Spojených států, Kellnerova izolace v jeho luxusní a mimochodem celkem vkusné rezidenci na Berounsku je dobrovolná. Však si také kvůli možnosti oplotit okolní les založil daňčí oboru. Kellner zároveň dokázal uspět při podnikání v Rusku, zatímco velká hra o ázerbájdžánskou ropu, do níž Kožený navezl i řadu amerických investorů,

Red Bull dává nejen křídla, ale i slušně vydělává.

Foto: Wikimedia Commons/Matio

skončila tím, že Koženého v Ázerbájdžánu vládnoucí klan Alijevů oškubal.

Kellner navíc začal vidět budoucnost ve finančních službách a drobných spotřebitelských úvěrech. V roce 1997 založil společnost Home Credit, která znamenala jeho definitivní přerod v globálního podnikatele. Nejprve se soustředil na země bývalého Sovětského svazu a později na asijské trhy. V Číně je dnes největším zahraničním poskytovatelem spotřebitelských úvěrů. V roce 2013 pak PPF za 66 miliard korun koupila od španělské Telefoniky největšího českého operátora O2 a udělala z telekomunikací druhou hlavní nohu Kellnerova byznysu, kterou loni navíc posílil nákup telekomunikačních firem norského Telenoru na Balkáně.

Po celém světě PPF zaměstnává 158 tisíc lidí, z toho v Česku asi 14 tisíc. Čistý zisk skupiny podle nedávno zveřejněné výroční zprávy v roce 2018 vzrostl na více než 22 miliard korun. Celková aktiva skupiny přesahují jeden bilion korun.

Miliardáři napříč národy

Mezi tři nejbohatší lidi v prostoru mezi Německem a Ruskem by ještě před několika lety patřil ocelářský a uhelný magnát Rinat Achmetov. Podnikání šedé eminence ukrajinské politiky neprospěla revoluce na Majdanu. Achmetov v posledních letech také výrazně zchudl kvůli válce na východní Ukrajině, kde sídlí většina jeho podniků soustředěných v holdingu System Capital Management. Podle Forbesu má nyní Achmetovův majetek hodnotu šest miliard dolarů, v roce 2013 to přitom bylo skoro šestnáct miliard.

Ostatní miliardáři ze střední a východní Evropy v žebříčku Forbesu pak mají většinou majetek mezi jednou až třemi miliardami dolarů. Celkem devět z nich pochází z Rakouska, včetně nejbohatší ženy v regionu, již je Heidi Hortenová, vdova po zakladateli sítě obchodních domů Helmutu Hortenovi. Osm jmen na seznamu Forbesu je spojeno s Českem. Dále se v žebříčku nachází sedm Poláků a po dvou miliardářích z Maďarska a ze Slovenska (pokud budeme pokládat Babiše za slovenského miliardáře, jejich počet se zvýší na tři). Jediným zástupcem Rumunska je bývalý tenista a sportovní manažer Ion Țiriac, jenž si v zemi po pádu komunismu založil banku. Celkem sedm miliardářů pochází z Ukrajiny.

Na žebříčku středoevropských

miliardářů je rovněž zajímavé, že majetek nejbohatšího Poláka Michała Solowowa ocenil Forbes „pouze“ na 3,2 miliardy dolarů. Je tedy téměř pětikrát chudší než Petr Kellner. Ještě hůře jsou na tom v porovnání s nejbohatším Čechem Maďari. Jeden z akcionářů největší maďarské banky OTP Sándor Csányi, jenž je od roku 1992 také jejím generálním ředitelem, má majetek v hodnotě 1,1 miliardy dolarů. Jméno Lörince Mészáros, který je podle některých náznaků spíše správcem skrytého majetku maďarského premiéra Viktora Orbána, ocenil Forbes na jednu miliardu dolarů. Mészáros vydělává v poslední době hlavně na veřejných stavebních zakázkách.

Petr Zenkner

Nejbohatší lidé ve střední a východní Evropě

Dietrich Mateschitz	18,9 mld. USD	Red Bull	Rakousko
Petr Kellner	15,5 mld. USD	PPF	Česko
Johann Graf	8,1 mld. USD	Novomantic	Rakousko
Rinat Achmetov	6 mld. USD	SCM	Ukrajina
Rene Benko	4,9 mld. USD	Signa Holding	Rakousko
Andrej Babiš	3,5 mld. USD	Agrofert	Česko
Radovan Vít	3,5 mld. USD	CPI	Česko
Michał Solowow	3,2 mld. USD	Synthos	Polsko
Karel Komárek ml.	3,1 mld. USD	KKCG	Česko
Heidi Horten	3,1 mld. USD	Horten AG	Rakousko

Zdroj: Forbes

Velké polské předkolo

Květnové volby do Evropského parlamentu se v Polsku unijní problematiky příliš netýkaly. Byly především důležitým testem před tamními podzimními parlamentními volbami, které buď potvrdí dosavadní čtyřleté panování Práva a spravedlnosti (PiS), nebo otočí politické kormidlo zpět k liberálním stranám. Po eurovolbách je zřejmé, že vítězí v plachtách má spíše šéf PiS Jarosław Kaczyński než jeho oponenti.

Právo a spravedlnost vyhrálo a získalo navíc psychologicky významný náskok před Evropskou koalicí tvořenou Občanskou platformou, Nowoczesnou (Moderní), Polskou lidovou stranou, Spojenectvím demokratické levice a Zelenými. Jejich lídři nemohou říci, že by šlo o těsné vítězství vládnoucí národně-konzervativní strany: PiS zvítězilo se ziskem 45,38 procenta hlasů a 27 mandátů, zatímco Evropská koalice si připsala 38,47 procenta hlasů a 22 mandátů.

Jaké chcete Polsko?

Ústřední otázkou těchto voleb bylo, jaké Polsko si voliči přejí. Zda je jejich představa blízká světu Práva a spravedlnosti, nebo zda jej odmítají. Voliči si vybrali národní program Jarosława Kaczyńskiego. Po parlament-

ních volbách v roce 2015 se ještě mohli příznivci Občanské platformy a strany Nowoczesna utěšovat, že se PiS snažilo v kampani ukázat svoji lepší tvář a že mu podpora po rychlých změnách v soudnictví, médiích a státní správě zase spadne. Nestalo se. Nelze ale říci, že by hlasy za Právo

a spravedlnost šly jen kvůli tomu, že Kaczyński realizuje konzervativní kontrarevoluci. Polsko se těší dobré ekonomické kondici a vláda rozjela několik štedrých sociálních programů, jejichž efekty pozitivně pocítil téměř každý Polák.

Kampaň posledních měsíců navíc probíhala do značné míry v režii PiS. Ještě, než se stačila Evropská koalice zformovat, představila vládní strana štedrý balíček sociálních a daňových opatření. Takzvaná nová pětka Práva a spravedlnosti zahrnovala zavedení příspěvku 500 zlotých i pro první narozené dítě (doposud ho rodiny dostávaly na druhého a každého dalšího potomka), třináctý důchod, zrušení daně z příjmu pro mladé do 26 let a obecně její snížení a zlepšení dopravní dostupnosti menších měst. Z takového menu si něco vybere skoro

každá skupina – mladí, staří, rodiny i venkov. Výjimkou jsou snad jen obyvatelé větších měst, kteří ale v elektroátu Práva a spravedlnosti nepřevládají.

Dále se tématem veřejné debaty před volbami staly otázky hodnot a církve. PiS využilo podpisu nového varšavského primátora Rafała Trzaskowského pod Deklarací LGBT+ k rozšíření hysterie kolem sexuální výchovy ve školách, jež je jedním z bodů této deklarace. V dalších fázích kampaně Právo a spravedlnost poměrně citlivě pracovalo s ochranou tradice, rodiny a vlasti, a když byl pár týdnů před volbami zveřejněn na internetu filmový dokument o sexuálnímu zneužívání dětí kněžími, drželo se zpět. Je ale možné, že řada tradičních voličů Práva a spravedlnosti vnímala film i jeho důsledky jako útok na katolickou církev, což je motivovalo k účasti ve volbách. Obraz „normálního“ státu, ve kterém mají církev, národ a rodina své místo a jenž se brání multikulturní, ateistické a levicové vlně ze Západu, tak mohl představovat jakýsi evropský rozměr polského sporu o budoucnost země. Ve skutečnosti však Právo a spravedlnost dokázalo dostatečným množství voličů nabídnout vizi, kvůli které mu odevzdali svůj hlas.

Nečitelný program

To se naopak vůbec nepodařilo Evropské koalici. Po úspěchu Občanské koalice (Občanská platforma a Nowoczesna) v podzimních regionálních a místních volbách se začaly ozývat hlasy volající po vytvoření širšího uskupení opozičních stran. Po nelehkém vyjednávání se to podařilo a pro volby do Evropského parlamentu (EP) se koalice rozšířila o Spojenectví demokratické levice (SLD), Polskou lidovou stranu a bezvýznamné Zelené. Jediné, co toto spojení ovšem nakonec mohlo nabídnout, byla sama skutečnost, že není Právem a spravedlností a že neexistuje nikdo jiný, kdo by vládnoucí stranu mohl porazit. A to se ukázalo jako příliš málo.

Evropská koalice vlastně v celé kampani neměla co říci. Její program byl velmi všeobecný. Místo hledání společné vize se zúčastněné strany rozhodly jít spíše cestou nejmenšího společného jmenovatele. Mobilizace probíhala skrze upozorňování na to, že PiS v Polsku špatně vládne. Avšak jako by opozice zapomněla na to, že toto „špatné vládnutí“ prozatím přineslo Kaczyńského straně trvalé vedení v průzkumech veřejného mínění.

Evropská koalice, jež vzhledem k různorodosti zapoje-

Do Evropského parlamentu byla zvolena i expremiérka Beata Szydło. Vpravo vedle ní sedí šéf PiS Jarosław Kaczyński.
Foto: Wikimedia Commons/KPRM

ných stran těžko mohla nabídnout programové lahůdky, tahala téměř po celou dobu kampaně za kratší provaz. Tvrdila, že nová pětka Práva a spravedlnost je populistický krok, na který nejsou v rozpočtu prostředky, ale stejně tak si byla vědoma, že štedrá sociální politika je způsob, jak si naklonit voliče. Když došlo na hodnotové otázky, nezbylo představitelům Evropské koalice nic jiného než pokorně vysvětlovat, že podpis pod Deklarací LGBT+ vlastně nic neznamená. Byli si totiž vědomi nálad v konzervativním Polsku.

Evropské koalici nakonec nepomohly ani články o různých machinacích ze strany Jarosława Kaczyńského při snaze postavit v centru Varšavy mrakodrap, jenž by uctil jeho bratra, i ze strany premiéra Mateusze Morawieckého, který výhodně nakupoval pozemky v době, kdy působil v komunální politice ve Vratislavi. S těmito zjištěními přišel list *Gazeta Wyborcza*, jež lze řadit mezi politické oponenty vládnoucí strany, což samo o sobě sílu těchto příběhů a jejich možný vliv na veřejnost snižovalo.

Shrme-li marné snažení Evropské koalice, lze říci, že neměla ani pořádný evropský program, a vzhledem k tomu, že strany šly do tohoto dobrodružství často spíše zkusmo, tak ani program domácí. Evropská koalice jednoduše Polákům nabídla příliš málo.

Studené Jaro

Novou politickou silou v Polsku se stalo Jaro, strana založená někdejší starostou města Słupsk a dlouholetým aktivistou LGBT Robertem Biedronem. Ačkoli ten po oznámení výsledků jásal, je jasné, že se od něj čekalo

více než šest procent hlasů a tři europoslanecké mandáty. V průzkumech dosahovalo Jaro i dvojciferných čísel a o Biedroňovi se mluvilo jako o možném prezidentském kandidátovi. Jeho netradiční styl kampaně i divoký program předpokládající přenášení dalších kompetencí na unijní úroveň byly v polském prostředí novinkou. Biedroň sice dokázal formulovat jasnější poselství než Evropská koalice, na druhou stranu ale bylo zřejmé, že on Právo a spravedlnost neporazí.

Další strany již pětiprocentní práh nepřekročily. Nacionalistická Konfederace se mu přiblížila a ukázala, že může Právo a spravedlnost ohrožovat zprava. Zvláště pak, když se rocker Paweł Kukiz po bídném výsledku může chystat na politický důchod a jeho voliči mohou přeběhnout právě k národovcům.

Otázky dalších měsíců

Co nám tedy volby do Evropského parlamentu řekly o současné polské politice? Zprvu je důležité si všimnout vysoké volební účasti. Celkem 46 procent představuje oproti předchozím eurovolbám (24 procent) obrovský skok a ukazuje to na jejich výjimečnost v domácím kontextu. Při podrobnějším pohledu na čísla vidíme, že venkov a východ země hlasovaly častěji, než bylo ve volbách do EP obvyklé. Zvláště patrný je tento rozdíl při porovnání s volbami v roce 2009, kdy jednoznačně vyhrála Občanská platforma. Letošní relativně vysoká volební účast také definitivně boří klíše, že malá chuť Poláků hlasovat pomáhá Právu a spravedlnosti. To naopak dokázalo své voliče mobilizovat, zatímco opozice nikoli.

Právě nad dalším postupem opozice visí velký otazník. Na společné kandidátce získalo SLD, neboť jinak by do Evropského parlamentu těžko protlačilo pět svých politiků. Tři mandáty obhájila Polská lidová strana. Nowoczesna a Zelení se ziskem křesla v EP snad ani nepočítali. Co do počtu mandátů tak ztratila zejména Občanská platforma. Ta ale sama o sobě nyní není dost silná na to, aby porazila Právo a spravedlnost. Opuštění společného projektu by ji navíc v očích voličů stigmatizovalo.

Z široké koalice by ale mohla pláchnout Polská lidová strana. Lidovci viditelně prohrávají souboj s Právem a spravedlností o polskou vesnici. Spojení s městskými liberály jim může zajistit křesla, ale nikoli budoucnost. Je pro ně nyní dilematem, zda mají risknout další taktickou aliancí, nebo se raději pustit do dlouhého a bolestivého souboje.

Pro opozici je ale jedna věc zřejmá: pokud nevypracuje pro voliče lepší nabídku než pouhé poukazování na fakt, že není jako PiS, tak nezvítězí. Vzhledem k tomu, že se její lídři několik dalších týdnů budou zabývat spíše tím, proč prohráli, zda vydrží pospolu nebo jestli k sobě přiberou Roberta Biedroně, nezdá se, že by byli schopni přijít s velkým příběhem.

Po evropských volbách tak má všechny trumfy v rukou Jarosław Kaczyński. Polskou vládu navíc čeká rekonstrukce, neboť několik ministrů a náměstků bylo zvoleno do Evropského parlamentu. Jarosław Kaczyński vždy dokázal držet svoji stranu pohromadě a lze počítat s tím, že poskládá kabinet tak, aby všechny frakce ve straně byly spokojené a aby zároveň veřejnosti představil kompe-

tentní profesionály. Po květnových volbách je zaděláno na to, aby Jarosław Kaczyński řídil Polsko do roku 2023.

Unijní rozměr

Ačkoli byly tyto polské volby jen pramálo o EU – a kandidující uskupení to ani neukrývala – dopady na evropskou politiku jsou značné.

Předně vysoká volební účast v Polsku výrazně přispěla k nárůstu celkového evropského čísla. Pokud by to někdo chtěl interpretovat jako vzestup zájmu o Evropskou unii, necht' si znovu přečte předchozí řádky. Volby do EP byly v Polsku důležité kvůli výrazné domácí polarizaci a blízkosti voleb parlamentních. Poláci v sobě neobjevili své evropanství, které by je dohnalo do volebních místností, a nebylo tomu tak ani v ostatních unijních státech. Vyšší volební účast měla spíše domácí než evropské příčiny.

Zadruhé je vhodné si všimnout toho, jaké kádry budou Polsko v Evropském parlamentu reprezentovat. Najdeme zde šest bývalých premiérek a premiérů – Beatu Szydło, Ewu Kopacz, Marka Belku, Leszka Millera, Włodzimierze Cimoszewicze a Jerzyho Buzka. V Evropském parlamentu usednou i čtyři bývalí šéfové polské diplomacie: opět Włodzimierz Cimoszewicz, Anna Fotyga, Radosław Sikorski a Witold Waszczykowski. Řada polských poslanců si pak bude plnit již čtvrtý mandát. V Evropském parlamentu, kde se počítá seniorita a zkušenosti, tedy Poláci rozhodně nebudou hrát druhé housle.

Polsko bude mít silnou delegaci v Evropské lidové straně, kam také putují nejzkušenější tváře, a to včetně Radosława Sikorského, který slaví návrat do velké politiky. Bezesporu dostanou vedení minimálně jednoho významného parlamentního výboru. Stejně tak nebude bezvýznamná polská pozice u socialistů. K europoslancům SLD zvoleným na kandidátce Evropské koalice pravděpodobně přibudou i nováčci z Biedroňova Jara.

Otevřenou otázkou je osud Práva a spravedlnosti, jež se s 27 mandáty stalo čtvrtou (a po brexitu třetí) největší stranou v Evropském parlamentu – za německou CDU/CSU, italskou Ligou a dočasně i britskou Stranou pro brexit. Ačkoli je pohled Kaczyňského formace na institucionální podobu EU blízký stranám, jako je právě Liga italského ministra vnitra Mattea Salviniho, v řadě politických otázek, jako jsou vztah k Rusku, jednotný trh nebo transatlantické vztahy, se neshodnou. Právo a spravedlnost doufá ve spolupráci s Fideszem maďarského premiéra Viktora Orbána, který však se slušným počtem mandátů představuje žádanou nevěstu. Pro Právo a spravedlnost je navíc problémem propad a nejistý osud jeho dosavadní frakce Evropských konzervativců a reformistů, ve které by po odchodu Británie z EU mělo téměř polovinu poslanců a jež už nyní spadla z pozice třetího nejsilnějšího parlamentního uskupení na šesté místo, když ji předstihli liberálové, zelení a Salviniho nacionalisté. Hledání svého místa v Evropském parlamentu stejně jako výběr příštího polského eurokomisaře tak mohou být unijním motivem v jinak domácími tématy ovládané předvolební kampani, která Polsko v následujících pěti měsících čeká.

Vít Dostál

Východní partnerství čeká na restart

Initiativa Východní partnerství, která formálně vznikla na summitu v Praze v květnu 2009, je zřejmě nevýznamnějším dědictvím prvního českého předsednictví v Radě EU. Jejím cílem bylo navázat užší spolupráci EU se šesti postsovětskými republikami. Po deseti letech se zdá, že se tato iniciativa ocitla tak trochu ve slepé uličce a ztratila v rámci unijní agendy na významu.

Východní partnerství bylo původně dílem polsko-švédské spolupráce, ke které se poté aktivně přidala i Česká republika, jež v první polovině roku 2009 předsedala Radě Evropské unie. Už od samotného začátku byl projekt přijímán v rámci EU poměrně nejednoznačně. Zatímco některé východní státy v čele s Polskem z něj chtěly v době neochoty k dalšímu rozšiřování Unie udělat jakýsi předstupeň členství, na Západě o něčem podobném nechťeli ani slyšet. Velkým zastáncem vstřícnějšího přístupu byl především tehdejší polský ministr zahraničí Radosław Sikorski. Pokud jde o formát spolupráce, dodnes se odehrává na dvou úrovních – bilaterální a multilaterální.

Drama na Ukrajině

Země Východního partnerství (Ukrajina, Bělorusko, Moldavsko, Gruzie, Arménie a Ázerbájdžán) jsou dlouhodobě nesourodé a postupně se proto vyprofilovaly podle svých zájmů. Neaktivněji se spolupráci s EU snažily navazovat Ukrajina, Gruzie a Moldavsko. Není náhoda, že se jedná o tři země, které mají nevyřešený konflikt s Ruskem. Tyto státy proto z iniciativy profitují zdaleka nejvíce i v praktickém slova smyslu. Všem třem totiž byla postupně zrušena vízová povinnost pro krátkodobé cesty do schengenského prostoru a kromě toho podepsaly s Uníi asociační dohodu. Ta jim umožňuje přístup na společný unijní trh, ale zároveň od nich vyžaduje zavádění řady unijních standardů.

V případě Ukrajiny byl proces podepsání a ratifikace asociační dohody zdaleka nejdramatičtější. Odmítnutí této dlouho vyjednávané smlouvy tehdejším ukrajinským vedením totiž bylo první rozbuškou protestů z listopadu 2013, které vyústily v protestní hnutí na kyjevském Majdanu a vyvrcholily revolucí v únoru 2014. Rusko následně anektovalo ukrajinský poloostrov Krym a rozpoutalo nevyhlášenou válku v Donbasu, čímž se mimo jiné pokouší zabránit další integraci Ukrajiny do euroatlantických struktur. Ruská agresivní politika přitom Ukrajinu naopak popostrčila směrem k Západu. Asociační dohoda tak nakonec vstoupila v platnost, byť ji zkomplikovalo Nizozemsko, které ji ratifikovalo až poté, co dostalo mimo jiné záruku, že dohoda neznamená udělení statusu kandidáta na členství v EU (více se dočtete v článku na str. 21).

Alexandr Lukašenko (vpravo) na snímku z roku 2015 naslouchá rakouským politikům Heinzi Fischerovi (uprostřed) a Sebastianu Kurzovi.
Foto: Wikimedia Commons/70. UN Generalversammlung

Z premianta outsiderem

Za premianta Východního partnerství bylo dlouho považováno Moldavsko, které jako první získalo bezvízový režim a spolu s Gruzíí podepsalo asociační dohodu na summitu ve Vilniusu v listopadu 2013. Tuto politiku umožnil v Moldavsku v roce 2009 nástup nové koaliční vlády, která se ambiciózně nazvala Aliance pro evropskou integraci. Této koalici se ale nedařilo řešit vnitřní problémy země především v podobě nízké životní úrovně a zkorumpovaného soudnictví, kvůli čemuž se její podpora propadla. V roce 2016 se tak stal prezidentem Igor Dodon, který je všeobecně považovaný za proruského politika. I proto se praktická implementace dohody zasekla. Moldavsko neplní své závazky a spolupráce s EU v posledních letech vázne.

Ostatní tři země Východního partnerství spolupracují s EU z různých příčin v omezenějším rozsahu. U Arménie hraje roli její problematická pozice mezi Tureckem a Ázerbájdžánem, se kterými neudrhuje kvůli otázce arménské genocidy z roku 1915 a konfliktu o Náhorní Karabach diplomatické styky. Kvůli tomu i dalším faktorům se Arménie rozhodla vstoupit v roce 2015 do takzvané Eurasijské ekonomické unie, která je de facto mocenským nástrojem Ruska pro udržování vlivu v postsovětském prostoru. Možnosti EU jsou tedy v tomto směru omezenější, protože členství v této organizaci se vylučuje s podobnou dohodou, jakou podepsaly tři výše uvedené země. Přesto došlo v roce 2017 k podepsání smlouvy o komplexním

a posíleném partnerství (CEPA), která podobně jako v jiných zemích Východního partnerství klade důraz na budování právního státu, reformní agendu či podporu ekonomiky.

Ázerbájdžán patří dlouhodobě k vůbec nejtvrdějším diktaturám na světě a zájem o něj je diktovaný především rozsáhlými zásobami ropy a zemního plynu, které mohou být alternativou k surovinám dodávaným z Ruska. Z tohoto důvodu se i spolupráce v rámci Východního partnerství opírá z velké části o ekonomiku, konkrétně o energetický sektor. Také s Ázerbájdžánem se momentálně vyjednáva o nové smlouvě, jež by měla usnadnit bilaterální spolupráci. Neméně problematické je Bělorusko s autoritářským režimem Alexandra Lukašenka, které je úzce navázané na Rusko a ve Východním partnerství participuje v porovnání se všemi ostatními zeměmi jen velmi omezeně.

Ve slepé uličce

Vzhledem k limitům iniciativy a neochotě dát alespoň některým zemím perspektivu členství v Unii se Východní partnerství postupně dostalo svým způsobem do slepé uličky. Proto se hledaly nové modely spolupráce, které by mohly tento program oživit. Jedním z nich je takzvané Východní partnerství plus, se kterým přišel ve své rezoluci Evropský parlament. Podle něj by měly být země splňující požadavky EU a dělající pokroky v zavádění reformů odměněny zapojením do unijní spolupráce. Ačkoli všechny členské státy tuto rezoluci přijaly, tak fakticky nepřinesla nic nového a sklídila kritiku za to, že se snaží zakonzervovat nynější stav, kdy se nepočítá se vstupem zemí Východního partnerství do EU.

Hlavní iniciativou v rámci Východního partnerství je v současnosti takzvaný program *20 Deliverables for 2020* čili 20 klíčových prioritních oblastí, jež by se měly rozvíjet do roku 2020. Jednotlivé body se zaměřují především na rozvoj občanského sektoru a na užší ekonomickou spolupráci včetně realizace asociačních dohod, posilování státních institucí a právního prostředí, mezinárod-

ní infrastruktury a lidské mobility. U státních institucí se klade důraz na boj proti korupci, podporu nezávislého soudnictví či boj proti organizovanému zločinu, což jsou problémy, kterým východoevropské státy dlouhodobě čelí.

Návrat ke kořenům?

Z hlediska české zahraniční politiky zájem o Východní partnerství v průběhu posledních deseti let kolísá. Ačkoliv Česko spolu s dalšími státy tento program spoluzakládalo, tak postupně v agendě Černínského paláce poněkud zapadl, a to především po odchodu Karla Schwarzenberga z funkce ministra zahraničí. Prioritou proto mnohdy zůstával spíše na papíře a Česká republika se v něm aktivně příliš neangažovala. Tento posun souvisí s problematickým vztahem českých politických elit k Rusku, které je často protežované na úkor perspektivnějších zemí. Netřeba asi dodávat, že premiantem je v tomto směru prezident Miloš Zeman, jenž často udává tón české veřejné debatě o východní Evropě.

K opětovnému oživení zájmu o Východní partnerství dochází až v poslední době po nástupu ministra zahraničí Tomáše Petříčka. Svůj jednoznačný postoj a distanc od praktik prezidenta i jiných českých politiků prokázal mimo jiné oficiální návštěvou Ukrajiny, během které byl nejen v Kyjevě, ale i v Mariupolu a přímo na frontové linii.

Symbolicky se tento návrat ke kořenům Východního partnerství projevil v prohlášení z letošního ledna podepsaném kromě Petříčka i ministry zahraničí Polska a Švédska. Signatáři v něm vyjmenovávají úspěchy iniciativy a zároveň apelují na to, aby EU „obnovila své závazky ve spolupráci s našimi východními sousedy a vlila do následující dekády novou dynamiku“. V rámci EU zůstává Východní partnerství kvůli nevelkému zájmu řady členských zemí a jiným problémům, kterým Unie čelí, do jisté míry popelkou. I proto je aktivnější přístup k němu z hlediska zainteresovaných zemí více než žádoucí.

Michal Lebduška

Summit Východního partnerství: oslavy ve stínu nejistot

Letos v květnu se v Bruselu konal šestý summit Východního partnerství. Po deseti letech své existence se spolupráce Evropské unie se šesti postsovětskými zeměmi ocitla svým způsobem na rozcestí. Proto je dobře, že od zúčastněných aktérů zaznívají návrhy, jakou cestou se dál vydat. Se zajímavou koncepcí přišlo Polsko, které od začátku hraje ve Východním partnerství důležitou roli.

Na již šestém vrcholném setkání Východního partnerství se sešli čelní představitelé unijních států, institucí EU a šesti partnerských zemí. Během oslav desetiletého výročí vzniku tohoto projektu, jenž oficiálně vešel v život v květnu 2009 během českého předsednictví EU, se též bilancovalo. Většina přítomných hodnotila desetileté partnerství jako úspěch, mnozí si ale kladli otázku, jakým

směrem by se východní politika EU měla dál ubírat.

Polsko, jež společně se Švédskem a také Českem patřilo k hlavním iniciátorům projektu, představilo na bruselské konferenci své představy o rozvoji Východního partnerství po roce 2020.

Navrhlo trojí posílení vztahů s východními partnery: institucionální, sektorové a v právním sbližování (*acquis*). Polský ministr zahraničních věcí Jacek Czaputowicz nastínil možnost vzniku stálého sekretariátu Východního partnerství, který by jednal přímo s evropskými partnery a také posílil zastoupení šestice východoevropských zemí v Bruselu. Šéf polské diplomacie se dále přimlouval

za ustavení institutu prezidentství Východního partnerství a za zřízení zóny volného obchodu ve východním sousedství po vzoru Středoevropské zóny volného obchodu (CEFTA).

Czaputowicz rovněž navrhl, aby trojice zemí (Ukrajina, Gruzie a Moldavsko), které mají podepsanou asociační smlouvu s Uníí, mohla vysílat svoje zástupce na pravidelná setkávání resortních ministrů států EU. Posílení politického dialogu a solidarity s východními partnery polský ministr odůvodnil pokračující ruskou agresí vůči Ukrajině, Gruzii a Moldavsku a nátlakem Kremlu na zbylé členské země partnerství. Polské návrhy kvitovala nejen švédská ministryně zahraničí Margot Wallströmová, ale také představitelé dalších členských států prosazujících bližší spolupráci s východní Evropou.

Pozitivně je v Bruselu vnímána aktivnější pozice České republiky vůči Východnímu partnerství pod vedením nového ministra zahraničí Tomáše Petříčka. Česko se přitom nebojí partnerské státy kritizovat, pokud je to třeba, a zdůrazňuje význam demokracie, vlády práva a občanské společnosti. Česká diplomacie se tak jako před deseti lety opět řadí po boku Poláků a Švédů k hlasitým obhájcům partnerství. Obecně ale platí, že zejména mezi starými členskými státy není myšlenka dalšího rozšiřování EU a hlubší integrace východoevropských zemí příliš populární. Stejně tak staré tendence k appeasementu vůči Rusku ze strany některých unijních států i po deseti letech stále přetrvávají.

Pozvolná integrace

Pokud nemá Východní partnerství upadnout v zapomnění, musí po roce 2020 získat nový náboj a podněty. Jednu z cest ve formě Východního partnerství Plus představil v listopadu 2017 Evropský parlament. Tento koncept navrhuje asociované země odměnit a dále je motivovat k dalším reformám a bližšímu vztahu s Evropskou unií. V současné době by se to týkalo Gruzie, Moldavska a Ukrajiny, které už asociační dohodu a krátkodobý bezvízový styk na 90 dní s EU mají. Podle dnes již bývalého ukrajinského prezidenta Petra Porošenka stojí tato trojice o další integraci formou takzvaných čtyř unií – digitální, energetické, celní a Schengenu.

Vzhledem k výše zmíněné zdrženlivosti některých unijních států se ale jako realističtější jeví politika drobných integračních kroků a posunů v dílčích oblastech, s nimiž nebude mít většina členských zemí problém. Například při podpoře spolupráce mladých lidí, přeshraničních kontaktů či v oblasti vzdělávání. Klíčová bude i společná práce na

strategické komunikaci či posilování odolnosti společností východních partnerů a boj s hybridními hrozbami. Právě poslední dvě zmíněné oblasti vítají ti členové Východního partnerství, již mají obavy z agresivního Ruska. Spíše než velkých kroků se tak dočkáme pokračování kompromisně vágní rétoriky o budoucím členství v Unii a spolupráce v oblastech, která bude výhodná pro většinu zemí EU i Východního partnerství.

Jednotný a efektivní přístup k projektu komplikuje rozdílná forma kooperace mezi jeho šesti účastníky a EU. Jak již bylo řečeno, Gruzie, Moldavsko a Ukrajina podepsaly s Uníí asociační dohodu. Navzdory představě Bruselu o budování silnější spolupráce a důvěry mezi šesticí postsovětských

států, země Východního partnerství vždycky v první řadě usilovaly o posílení svých bilaterálních vztahů s EU. Tento rozpor existuje po celou dobu trvání projektu a jen tak nezmizí.

Nenaplnila se ani evropská očekávání, že se Ukrajina stane lídrem a tahounem Východního partnerství. Kyjev vždy využíval své silnější pozice výhradně pro vlastní prospěch a bez ohledu na ostatní členy. Z tohoto důvodu existuje velký prostor pro zlepšení a zefektivnění multilaterální dimenze vztahů. Právě do nich bude v budoucnu třeba aktivně vložit náležité úsilí a finanční prostředky. Jinak bude multilaterální rozměr spíše symbolický, jako když se v rámci Východního partnerství setkávají zástupci Arménie a Ázerbájdžánu, které spolu do dnešních dní vedou válku o Náhorní Karabach.

Je to právě Arménie, která si v minulém roce prošla demokratickou sametovou revolucí, jež vynesla k moci opozičního předáka Nikolu Pašinjana. Arménie má s EU podepsanu komplexní a posílenou dohodu, která je přitom kompatibilní s jejím členstvím v Eurasijské ekonomické unii, kde dominuje Rusko. Jakkoli se Arménie nenachází na stejné úrovni jako tři asociované země, její ambice

Polský ministr zahraničí Jacek Czaputowicz představil návrhy změn ve fungování Východního partnerství.

Foto: Wikimedia Commons/ Kancelaria Sejmu/Rafał Zambrzycki

modernizovat a posílit vztahy s Evropskou unií a snížit závislost na Rusku je více než zřejmá.

Problémy s autoritáři

Zajímavý je i vývoj v Bělorusku, kde autoritativní prezident Alexandr Lukašenko vládne už od roku 1994. Země řadu let čelila sankcím Evropské unie, která však nyní s Minskem jedná nejen o ekonomické pomoci a investicích, ale také o zjednodušení vízového styku. Bělorusko se snaží více otevřít Západu, aby vybalancovalo vliv stále asertivnějšího Ruska a přitáhlo investice do své skomírající ekonomiky. Na bruselské konferenci proto běloruský ministr zahraničí Vladimir Makej zmiňoval zájem o silnější spolupráci s Evropskou bankou pro obnovu a rozvoj (EBRD) nebo Evropskou investiční bankou. Mluvil ale i o ochotě pokračovat v dialogu o lidských právech a trestu smrti, který EU dlouhodobě kritizuje. Makej zároveň zdůraznil, že právě jeho země nejvíce trpí kvůli konfrontaci mezi Západem a Ruskem.

Další komplikace přináší Evropské unii spolupráce s Ázerbájdžánem, kde EU dlouhodobě kritizuje represivní režim prezidenta Ilhama Alijeva, jenž potlačuje prakticky jakoukoli formu opozice. Nicméně i v tomto případě hledá Unie cesty, jak s touto jihokavkazskou zemí vyjedná-

vat a dosáhnout pozitivních výsledků pro občany tohoto geopoliticky nesnadného regionu.

Při pohledu na různorodé postavení a vyjednávání s partnerskými státy je zřejmé, že pokud má být projekt Východního partnerství úspěšný, bude si třeba v příští dekádě ujasnit celou řadu otázek. Tomu, že to nebude úplně snadné, nasvědčuje napětí mezi EU a některými partnerskými státy, které zabránilo na závěr květnové bruselské konference schválení tradiční deklarace. Hlavním problémem se ukázala být nejen citlivost otázky perspektivy členství v EU pro asociované země před volbami do Evropského parlamentu, ale také rozpory mezi Arménií a Ázerbájdžánem ohledně jejich bilaterálních závazků vůči Unii a kvůli konfliktu o Náhorní Karabach. Ani rumunskému předsednictví EU, ani zástupcům unijních institucí se přitom nepovedlo přivést všechny strany zpět k jednacímu stolu. Z toho důvodu muselo být prohlášení publikováno ne jako společné, ale pouze jako dokument s podpisem unijní Vysoké představitelky pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku Federicy Mogheriniové. Snad se nejedná o předzvěst dalších problémů v nadcházející dekádě. To by totiž pro Východní partnerství k jeho desátým narozeninám nebyl pěkný dárek.

Pavel Havlíček

Evropská integrace: Ukrajina to myslí vážně

Ukrajina je největší a nejdůležitější zemí, která se stala součástí Východního partnerství. Tento projekt formálně vznikl na summitu Evropské unie v Praze v květnu 2009. Za dobu jeho fungování si Ukrajina prošla revolucí i stále doutnajícím konfliktem s Ruskem a zásadně se změnila. Také díky tomu má ve vztahu k EU nemalé ambice.

Přibližování Ukrajiny k euroatlantickým strukturám zdaleka není jen záležitostí poslední dekády. Ve druhé polovině devadesátých let minulého století deklaroval evropskou integraci jakožto strategický cíl tehdejší prezident Leonid Kučma (1994–2004), kterého přitom mnozí považovali za proruského politika. Už v roce 1994 podepsala Ukrajina s EU první vzájemnou Dohodu o přátelství a spolupráci, která ovšem začala platit až v roce 1998. Podobně jako současná asociační dohoda se tehdejší smlouva soustředila na oblasti ekonomiky či právního státu a zároveň se také dotýkala sociálních otázek a občanských svobod.

K výrazné aktivizaci snah o začlenění do západních struktur ale došlo až za vlády prezidenta Viktora Juščenka (2005–2010), jenž nastoupil do funkce poté, co si Ukrajinci během takzvané oranžové revoluce na konci roku 2004 vynutili opakování druhého kola zfalšovaných prezidentských voleb. Právě v závěru Juščenkova mandátu, který skončil v únoru roku 2010, došlo ke vzniku Východního partnerství. Ještě předtím se ale začalo jednat o nové smlouvě mezi Ukrajinou a EU, která měla nahradit starší dohodu z devadesátých let.

Revoluce na Majdanu

První vyjednávání o asociační dohodě, jejíž součástí je smlouva o vzniku takzvané Hluboké a komplexní zóny

volného obchodu, odstartovala již v roce 2007. O formátu asociační dohody bylo definitivně rozhodnuto na summitu v Paříži v září 2009. Ačkoliv byla uzavřena již na konci roku 2011, tak se její podpis odložil kvůli uvěz-

nění bývalé premiérky Julije Tymošenko. Podepsání se všeobecně očekávalo na summitu ve Vilniusu v listopadu 2013, kde analogickou dohodu podepsalo Moldavsko s Gruzíí. Týden před summitem se ale ukrajinská vláda po předchozím ruském tlaku znenadání rozhodla, že dohodu nepodepíše, což vyvolalo první protesty nazvané Euromajdanem. Ty po represích ze strany silových složek přerostly v masové hnutí, a nakonec i v násilnou revoluci, při které zemřelo v únoru 2014 v centru Kyjeva přes sto demonstrantů. V reakci na Euromajdan Rusko anektovalo Krym a rozpoutalo válku ve východoukrajinském Donbasu, cílem čehož bylo především zabránit ukrajinské integraci do západních struktur. Paradoxně se přitom Kremlu podařil přesný opak, což se odrazilo i ve veřejném mínění. Za částečného růstu podpory euroatlantické integrace se na dno propadl zájem o zapojení do Ruskem vedených struktur v postsovětském prostoru.

Po revoluci se Ukrajině podařilo asociační dohodu podepsat a ratifikovat. Nezabránilo tomu ani referendum v Nizozemsku, ve kterém ji většina hlasujících při volební účasti 32,28 procenta odmítla. Nizozemsko však poté dostalo záruky, podle kterých se dohoda mimo jiné nemá jakkoliv vázat na perspektivu budoucího členství v EU a neznamená udělení kandidátského statusu Ukrajině.

Druhým velkým úspěchem nové politické garnitury v čele s prezidentem Petrem Porošenkem se stalo zavedení bezvízového režimu pro krátkodobé cesty do schengenského prostoru, který začal platit od června 2017. Tento krok navazoval na analogická rozhodnutí ve vztahu k Moldavsku a Gruzii.

Hra se slovy

Že to Ukrajina myslí s euroatlantickou integrací vážně, potvrdila letos v lednu, kdy parlament z iniciativy tehdejšího prezidenta Porošenka zakotvil v ústavě směřování do EU a NATO. Tyto ambice nicméně naráží jednak na ukrajinské realie, neboť země ještě velmi dlouho nebude na členství připravena, jednak na nálady uvnitř Evropské unie. Není tajemstvím, že řada členů původní unijní patnáctky (zemí EU před 1. květnem 2004) nechce v současnosti o dalším rozšíření směrem na východ ani slyšet, což dokázalo i zmíněné referendum a záruky, které po něm Nizozemsko dostalo. Ostatně i proto byl pro mnohé členské státy už od začátku problematický samotný projekt Východního partnerství. Především v Polsku, jež bylo hlavně v osobě tehdejšího ministra zahraničí Radosława Sikorského jedním z jeho iniciátorů, se totiž tato iniciativa chápala jako jakýsi předstupeň k plnoprávnému členství v Evropské unii.

Celý problém výmluvně ilustruje situace před summitem Východního partnerství v Bruselu, který se konal v listopadu 2017. Tehdy se dlouho diskutovalo o konkrétní formulaci v závěrečném dokumentu, týkající se evropského směřování Ukrajiny, Gruzie a Moldavska. Především pro Německo a Nizozemsko byla velmi problematická slova o tom, že EU uznává evropské aspirace východních partnerů. Anglické slovo „recognize“ bylo z tohoto důvodu ve finální verzi dokumentu nahrazeno mírnějším a kompromisním výrazem „acknowledge“.

Přesně kvůli této neochotě vidět Východní partnerství jako jakýsi prostředek k případnému budoucímu vstupu do EU se k němu mnozí ukrajinští představitelé stavějí poněkud skepticky. Tím spíše, že se celá iniciativa po ratifikaci asociačních dohod a zavedení bezvízového styku pro tři nejúžeji spolupracující země dostala do slepé uličky. Není totiž příliš jasné, jakým směrem by se měla posunovat, pokud nemá zahrnovat naději na případné členství.

Ambiciózní Ukrajinci

I přesto je řada projektů v rámci Východního partnerství pro Ukrajinu nepochybným přínosem. Ke konkrétním

Vyhořelý dům odborů, ve kterém během revoluce v únoru 2014 sídlil hlavní štáb Majdanu.
Foto: Michal Lebduška

prioritám patří v tomto směru regionální rozvoj, posílení státních institucí a právního státu a rovněž energetická bezpečnost. Z hlediska posilování státu představují klíčové záležitosti také podpora nezávislého soudnictví a boj proti korupci a organizovanému zločinu, což jsou chronické problémy, se kterými se východoevropské státy dlouhodobě potýkají a bez jejichž vyřešení nemohou na členství v EU pomýšlet.

Celkově tedy snahy Ukrajiny o přiblížování se k EU sahají hluboko do minulosti a předcházejí Východní partnerství. To dalo celému procesu jistý rámec, který ale zároveň ne zcela uspokojuje ambiciózní Ukrajince. Zásadní změnou pro aktivizaci spolupráce bylo protestní hnutí z přelomu let 2013 a 2014, které ostatně začalo v reakci na nepodepsání asociační dohody a následnou ruskou agresi. Došlo nejen k dramatickým posunům ve veřejném mínění Ukrajinců, ale i k útěku prezidenta Viktora Janukovyče, jenž celý proces brzdil. Během svého funkčního období sice rétoricky proevropský vektor a podepsání asociační dohody podporoval, ale fakticky se ve vnitřní politice choval způsobem, který jakékoliv zásadnější snahy znemožňoval. Právě tehdy totiž docházelo mimo jiné k silnému nárůstu korupce a represí vůči nezávislým novinářům i Janukovyčovým politickým oponentům v čele s Julijí Tymošenko. Tyto jevy byly pochopitelně s jakýmkoliv evropskými aspiracemi neslučitelné.

Michal Lebduška

Arménie mezi EU a Ruskem:

hledání důstojného života

Před rokem se Arménie ocitla v hledáčku světových médií. V doposud poklidné zemi na Kavkaze vypukla revoluce, která smetla autoritářskou vládu Serže Sargsjana a pokusila se zavést skutečnou demokracii a právní stát. Klíčovou úlohu ve vnitropolitické změně měla Evropská unie, respektive představa o lepším životě, která je s ní svázána. Ovšem nic není tak prosté, jak by se na první pohled mohlo zdát.

Arménie získala nezávislost po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991. Nacházela se tehdy v nesnadné situaci, neboť se ještě nestihla vypořádat s následky silného zemětřesení, které ji postihlo v roce 1988. Zahynulo při něm několik desítek tisíc lidí a utržené materiální škody jsou na některých místech patrné dodnes. Země navíc čelila dalším problémům. Jedním z nejzávažnějších bylo opětovné propuknutí válečného konfliktu se sousedním Ázerbájdžánem o území Náhorního Karabachu (ten se formálně nachází v Ázerbájdžánu, který však zde nemá žádnou pravomoc). Spolu s hlubokou ekonomickou krizí válka rozhodně nepředstavovala živnou půdu pro demokratizaci. Pod heslem „v první řadě vítězství“ se v zemi pomalu ustanovil režim na papíře sice demokratický, avšak ve skutečnosti otěže státu představovaly trofej v boji několika zájmových skupin.

Politický systém od začátku nevznikal s ohledem na občany, ale byl budován tak, aby mocným zajistil osobní výhody. Arménii brzy začala sužovat korupce. Ve svých krajních podobách dosahovala až absurdních intencí, kdy si například i uchazeč o práci musel nejdříve našetřit na úplatek, aby místo získal. Vláda omezovala opozici a postupně si prosadila výlučný přístup do médií. Kupování hlasů či podvody při volbách nebyly žádnou výjimkou. Stále probíhající, i když od poloviny devadesátých let zmrazený konflikt v Náhorním Karabachu (Arméni ho nazývají Arcach), sloužil jako zástěrka. S jeho pomocí totiž bylo možné zakrýt narůstající bohatství oligarchů, kteří běžným občanům kázali o utahování opasků, protože „máme přece tu válku“.

Arméni se rychle naučili, že řeči o demokracii, lidských právech či spravedlnosti jim žaludky nenaplní. Období devadesátých let, kdy elektřina šla dvě hodiny denně a vodu pouštěli jednou za dva dny, o topení v zimě ani nemluvě, obyvatele naučilo, že je lepší se od určitých idejí odpoutat a mít práci než hlásat demokracii a dostat vyhazov. Většina veřejnosti přestala participovat na politice.

Svízelná situace

Ani na vztahy se sousedy neměli Arméni štěstí. Arménie samu sebe považuje za první křesťanský stát světa, což se výrazně promítá do její identity. Tudíž nelibě nese fakt, že ji obklopují tři muslimské země – Írán, Ázerbájdžán a Turecko. Se všemi třemi ji pojí historie válek. S posledními dvěma jmenovanými nemá žádné diplomatické vztahy a dělí ji od nich uzavřené hranice. Důvodem je výše zmíněný konflikt o Náhorní

Karabach, který z Ázerbájdžánců dělá úhlavní nepřátele, přičemž Turci jsou jejich spojenci. Navíc se v letech 1915–1918 dopustila osmanská říše na Arménech genocidy, což současná turecká vláda odmítá uznat. Severního souseda, Gruzii, zemi v leccems blízkou (především v křesťanství), Arméni nevnímají jako spojence, ale spíše jako rivala.

Arménie se tedy nachází v poněkud svízelné situaci, což odkrývá mnoho příležitostí pro regionálního hegemonu, jímž je Rusko. Nejvýrazněji můžeme vidět jeho angažmá ve sporu o Náhorní Karabach. Jelikož Ázerbájdžán disponuje přírodním bohatstvím ve formě ropy a zemního plynu, bylo by v podstatě jen otázkou času, kdy by na zdroje chudou Arménii přezbrojil. Ruská federace ovšem udržuje šance obou stran vyrovnané a svou podporu směřuje za vlastní výhody. Přiměla tak Arménii vstoupit do Eurasijské unie, tedy obchodní a bezcelní organizace, která je jakousi obdobou Evropské unie pod taktovkou Moskvy.

Arménii však s Ruskem spojují i jiné vazby než jen bezpečnostní. Dlouhodobé soužití v jednom státním útvaru vytvořilo mezi oběma zeměmi pouta kulturní, pracovní, migrační i ekonomická. Dnes prakticky všichni Arméni bez ohledu na věk mluví plynule rusky, v zemi jsou běžně k dispozici noviny, knihy, příručky nebo televizní kanály v ruštině. Rusko, kde v Moskvě žije druhá největší arménská diaspora na světě (nejpočetnější komunita se usídlila v americkém Los Angeles), je největším obchodním

Oslavy vítězství v revoluci. Náměstí Republiky v centru Jerevanu po oznámení rezignace Serže Sargsjana.

Foto: Tereza Soušková

partnerem tohoto kavkazského státu a představuje pro jeho obyvatele nejčastější cíl pracovní migrace.

Východní partnerství

S Evropskou unií Arménie úžeji spolupracuje od roku 1999, kdy vstoupila v platnost první smlouva, jež nastavila právní rámec vzájemných vztahů. EU pro Arménii znamená hlavně vítanou finanční pomoc, která je ovšem podmíněná dodržováním závazků a zaváděním reforem především ve fungování státní správy. Z unijních fondů určených pro zahraniční pomoc se postavily školy, silnice a turistická centra nebo vznikla pracovní místa spojená s lokálními tradičními řemesly. EU dále přináší nové obchodní a investiční možnosti. Kromě ekonomiky Unie spolupracuje s kavkazskou zemí také v oblasti kultury a vede s ní dialog o politických otázkách. Od roku 2009 je Arménie součástí Východního partnerství EU, což spolupráci ve všech oblastech prohloubilo.

Kromě materiální pomoci má nezanedbatelný podíl na politice EU vůči zemím zapojeným do Východního partnerství i to, co můžeme nazvat „vývozem demokracie“. Jedná se o koncept, kdy unijním státům není jedno, s kým spolupracují. Vynakládají-li prostředky na rozvoj nějaké společnosti, mělo by se to na ní odrazit jako na celku. Má se stát demokratičtější.

Arménská vládnoucí elita si spočítala, že se jí nejvíce vyplatí, když bude mezi Ruskem a EU lavírovat. V praxi to vypadalo tak, že bylo-li třeba prosadit nějaké nepopulární opatření, vláda to před veřejností svedla buď na nátlak EU, která v případě neschválení tohoto opatření neuvolní finanční půjčku, nebo na Rusko, jež hrozí vypovězením spojenectví ve sporu o Náhorní Karabach.

Rozdílné vztahy Arménů k Evropské unii jsou do značné míry dané generačně. Lidé, kteří se narodili v posledních dekádách Sovětského svazu, Evropskou unii či její projekty v každodenním provozu příliš nevnímají. Založili již rodiny, mají práci a o výrazné změně svého života neuvažují. O EU slyší v televizi většinou jen negativní zprávy a v podstatě ji vidí jako místo, kde se dají vydělat peníze. Jako prostředek ke zlepšení situace v Arménii ji však nevnímají.

Odlisným případem jsou mladí lidé, kteří si uvědomují v některých ohledech propastný rozdíl mezi fungováním Arménie a zemí EU. Zájímají je především věci, které bezprostředně ovlivňují jejich každodenní život. Nejčastěji jmenují systém veřejné dopravy. O integrovaná městské i meziměstské přepravy, která jezdí podle stanoveného jízdního řádu, si Arménie může nechat jen zdát. Ač jde o kapku v moři problémů, právě špatné dopravní spojení přispívá k prohlubování rozdílů mezi venkovským a městským obyvatelstvem (jedná se hlavně o obyvatele Jerevanu). Kvůli němu nemůže chytrý student z vesnice dojíždět do kvalitnější školy ve městě. Pracovník zase nemůže jezdit za lepší prací. Místo toho, aby vydělanou mzdu utratil ve svém regionu, a přispěl tak k jeho rozvoji, raději se přestěhuje do Jerevanu.

Sametová revoluce

Podobných příkladů by se našlo mnoho. Absence příležitostí a vyhlídek do budoucna dopadá hlavně na mladé

lidi. I proto před rokem vyšli studenti demonstrovat proti panujícímu režimu. Serž Sargsjan se tehdy po dvou obdobích ve funkci prezidenta nechtěl vzdát moci. Rozhodl se provést krok, který by mu umožnil setrvat v čele země a zároveň si nezneprátelit světovou veřejnost (čti spojence s demokratickým státním zřízením). Parlament, kde jeho strana měla většinu, odhlasoval změnu ústavy, která nejdůležitější prezidentské pravomoci převedla na premiéra. Z dříve poloprezidentské republiky, kde měl prezident silnější postavení oproti ostatním legislativním a exekutivním funkcím, se stala republika parlamentní s prezidentem „kladečem věnců“. Osm dní poté, co Sargsjan skončil ve funkci hlavy státu, usedl do premiérského křesla.

Tento krok si mladí lidé vyložili jako poslední hřebíček do rakve šancí na změnu k lepšímu a vyšli do ulic. Jejich akce vyvolala odezvu i u starších generací. Protest, jenž původně vypadal jako boj Davida s Goliášem, přerostl do celonárodních demonstrací. Revoluce, která díky své nenásilnosti byla nazvána po vzoru té československé z roku 1989 sametovou, vynesla do premiérské funkce dlouholetého opozičníka Nikola Pašinjana a dala popud ke strukturální přeměně celé země.

Sám Nikol Pašinjan je zajímavým příkladem toho, jak se Arménie v diplomatické rovině pohybuje mezi EU a Ruskem. Tento dlouholetý novinář byl kdysi z politických důvodů vyloučen z univerzity. Byl známý svým vysokým morálním kreditem ve společnosti, kde každý radši sklonil hlavu před systémem, aby si zajistil blaho. Lidé ho považovali tak trochu za podivína, jeho opoziční noviny stály na okraji zájmu čtenářů. Vždy zastával ostře protiruský postoj, trval na přerušení vazeb s Moskvou a na příklonu k demokratické Evropě. Jeho maskáčové tričko, neoholená tvář a černá kšiltovka s nápisem duchov (arménsky odvaha) se staly symbolem revoluce. Těsně poté, co byl zvolen premiérem, se všichni ptali, co bude s mezinárodním směřováním země, jež se do té doby nacházela pod výrazným patronátem Ruska.

Nejistota panovala i v Kremlu. Po zvolení nového premiéra následoval telefonát a pozvání na schůzku do Soči s ruským prezidentem Vladimírem Putinem. Ve společném prohlášení obou státníků bylo několikrát důrazně řečeno, že se na vzájemném vztahu obou zemí nic nemění. Pašinjan jednal chytře. Věděl, že to poslední, co Arménie po převzetí moci demokratickými silami potřebuje, je roztržka na mezinárodním poli. Navíc se do hry opět dostal konflikt v Náhorním Karabachu.

Síla Evropské unie

Pašinjan si v krátké době zajistil lidovou podporu odhalováním závažných trestných činů několika oligarchů, kteří byli napojeni na bývalého prezidenta Sargsjana, a tudíž ještě nedávno patřili do kasty nedotknutelných. Zahájená trestní řízení vyvolala v Arméně pocit, že se dějí reálné změny, což poskytlo Pašinjanovi prostor pro konsolidaci země. Nová vláda ustanovila bilaterální komise, ke kterým přizvala experty z EU a jež mají na starosti vypracovat nové vládní strategie v různých odvětvích.

Dnes, rok po výše popsaných událostech, revoluční nadšení opadlo. Běžný život se sice pomalu vrátil do starých kolejí, avšak nová vláda položila základy reforem

fungování země. EU zde sehrála roli pozitivního příkladu, když ukazuje, jakého pokroku ve všech směrech dosáhly členské země s komunistickou minulostí. Dnešní vláda v Jerevanu je přívětivě nakloněna spolupráci arménských organizací s evropskými, stojí o předávání zkušeností. Za všechny projekty, které Unie v Arménii podpořila, zmiňme jeden ekologický. Všichni obyvatelé této kavkazské země jsou pyšní na kvalitu tamní vody. Bohužel kvůli nekalitnímu nakládání s odpadem hrozí, že do spodních

vod proniknou škodliviny. EU ve spolupráci s arménskými partnery podporuje jak systémové změny na úrovni státní politiky v zacházení s odpady, tak vzdělávání obyvatelstva. Pořádá semináře, kde se lidé mohou dozvědět, co je to třídění odpadu či jak ho vytvářet co nejméně. Tyto konkrétní kroky zlepšují život běžných občanů a zároveň ukazují silné stránky Evropské unie.

Tereza Soušková

Pohledem Kremlu: EU v blízkém zahraničí

Takzvané Východní partnerství je pro Rusko geopolitickou výzvou. Podle Kremlu Evropská unie neakceptovatelně rozšiřuje svůj vliv do oblasti jeho výsostného zájmu. Rusko se snaží odpovídat vlastními integračními projekty. Ty ovšem svou hloubkou ani atraktivitou nemohou konkurovat aktivitám Unie. Moskvě tak nezbyvá nic jiného než prosazovat své zájmy v postsovětském prostoru kombinací skrytých vlivových kampaní a otevřené síly.

Zatímco Evropská unie uvažuje v duchu institucionálního liberalismu, ve smýšlení ruské zahraničněpolitické elity dominuje realismus a geopolitika. Rozdílný ideový přístup k mezinárodním vztahům tak přirozeně vede ke vzájemnému nepochopení a konfliktům. Příkladem je rozličný pohled na Východní partnerství, v jehož rámci s EU spolupracuje šest postsovětských republik (Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Moldavsko a Ukrajina).

Východní partnerství znamená pro Evropskou unii zejména „měkký“ mocenský nástroj (takzvanou soft power) ekonomického a politického charakteru. V ekonomické rovině EU usiluje o přístup na nové trhy a posilování tamní kupní síly. Případná prosperita partnerských zemí souvisí s jejich politickou stabilitou, zkvalitněním státních institucí a s předvídatelnou vládou práva. Jinými slovy: prosperující, transparentní a stabilní státy v jejím sousedství jsou jednou z dlouhodobých ekonomicko-politických priorit Evropské unie. Spolupráce se šesti postsovětskými republikami představuje jednu z cest k dosažení tohoto cíle.

Vítěz bere vše

Rusko vnímá působení EU ve své blízkosti mocensky, jako hru s nulovým součtem. Každý úspěch EU je prohrou Kremlu, a naopak. V letech po rozpadu Sovětského svazu (SSSR) se právě země, jež se později zapojily do Východního partnerství, staly pro Rusko strategicky nejcitlivější oblastí. Důvody jsou historické, vojenské, politické, ekonomické i sentimentální.

Začátkem devadesátých let tehdejší ruský ministr zahraničí Andrej Kozyrev (ve funkci 1990–1996) země bývalého SSSR označil za blízké zahraničí. Hovořil tehdy s respektem o státech, které mají s Ruskem nadstandardní vazby umožňující spolupráci v ekonomice a politicko-spoločenském rozvoji. Po nástupu prezidenta Vladimira Putina (zvolen v roce 2000) sílí a ambicióznější Rusko postupně změnilo své vnímání blízkého zahraničí. To začal Kreml chápat jako oblast geopolitického významu, kde jeho zájmy nesmí být ohroženy žádnou vněj-

ší mocností. Ovlivňování dění uvnitř postsovětských států se stalo nedílnou součástí ruské zahraniční politiky.

Zvýšená pozornost blízkému zahraničí je těsně svázána s růstem moci a zahraničněpolitické asertivity prezidenta Putina. Ten vyjádřil svou frustraci nad zbytečným rozpadem SSSR, jenž

v jeho očích představoval garanta jistoty a stability, již v roce 1999 ve své knize rozhovorů *První osoba*. K lítosti nad zánikem Sovětského svazu a následnou ztrátou mezinárodního vlivu nástupnického Ruska se Putin ve svých vystoupeních opakovaně vrací dodnes. Obnovení neotřesitelného postavení Moskvy v blízkém zahraničí vnímá jako svůj historický úkol.

Dugin i Solženicyn

Myšlenkově se Vladimir Putin a jeho zahraničněpolitický establishment opírají o široké spektrum elitních ruských intelektuálů: od zakladatele současné ruské geopolitiky Alexandra Dugina po držitele Nobelovy ceny za literaturu Alexandra Solženicyna. Duginova kniha *Základy geopolitiky* (1997) se po Putinově nástupu stala povinnou literaturou v ruských vojenských i diplomatických akademiích. Autor zde popisuje unikátní civilizační roli Ruska jako protiváhu atlanticismu USA a EU. Blízké zahraničí včetně států dnešního Východního partnerství představuje pro Dugina přirozenou bezpečnostní bariéru a sféru vlivu ruského státu. O bezkonkurenčním působení Kremlu v postsovětském prostoru nesmí být pochyb, má-li Rusko konkurovat atlanticismu (Západu) a držet ho dále od svých hranic.

Bezprostředně po rozpadu SSSR podobné geopolitické myšlenky vyjádřil také někdejší sovětský disident Alexandr Solženicyn, jehož díla značně přispěla k morální diskreditaci komunismu. Jeho vlivná esej *Jak vystavět Rusko* (1990) volá po sjednocení Ruska s územím dnešní Ukrajiny, Běloruska a části Kazachstánu. Solženicyn, podobně jako Alexandr Dugin, chápe toto teritorium jako oblast přirozeného vlivu Ruska. Dugin má dnes otevřené dveře ke klíčovému osobnostem ruského zahraničněpolitického aparátu. K Solženicynovým myšlenkám Putin opakovaně vyjádřil obdiv a v roce 2007 mu udělil státní vyznamenání; umělec zase v posledních letech svého života opakovaně chválil Putinovu stabilizaci Ruska po éře prezidenta Borise Jelcina.

Ponížená velmoc

Zatímco Rusko v první dekádě 21. století sílilo, tehdejší dění v nestabilních státech blízkého zahraničí násobilo obavy Kremlu ze ztráty vlivu v této strategické oblasti. Pochopení kontextu událostí let před vznikem Východního partnerství (2009) z ruské perspektivy je zásadní pro porozumění pozdějšího konfrontačního přístupu Kremlu k unijní iniciativě.

Putin se dostal k moci v roce 1999 (nejprve jako premiér, na Silvestra pak vystřídal Jelcina v prezidentské funkci), kdy se NATO rozšířilo o tři bývalé země sovětského bloku, tedy o Česko, Maďarsko a Polsko. Bezprostředně poté Aliance bombardovala Srbsko, k němuž Rusko cítí speciální afinitu nejen kvůli sdílenému pravoslaví. Rusko akci NATO nedokázalo zabránit ani prostřednictvím Organizace spojených národů (OSN), kterou Aliance obešla. Stálé místo v Radě bezpečnosti OSN přitom bylo vedle jaderných zbraní posledním pozůstatkem velmocenské

Ruský prezident Vladimir Putin se zdraví s kyrgyzskou delegací. Oba státy spolupracují v Eurasijské ekonomické unii.

Foto: Wikimedia Commons/Amantur999

ho statutu zděděného po SSSR. Rusko se cítilo být zahraničněpoliticky poníženo a marginalizováno. Postupná integrace blízkého zahraničí do západních struktur, a tedy ztráta ruského vlivu, se zdála být pouze otázkou času.

A skutečně, v roce 2004 vstoupilo do NATO sedm dalších bývalých komunistických zemí včetně někdejších pobaltských svazových republik. Hranice Kremlen nenáviděné Aliance se znovu přiblížila. Také EU se postupně rozrůstala východním směrem. Ruský vliv zdánlivě upadal dokonce v zemích blízkého zahraničí, které zůstaly vně evropské integrace. Kreml s obavami pozoroval vlnu postupně se šířících protestů u ruských hranic. Růžová revoluce v roce 2003 ukončila režim sovětského byrokrata Eduarda Ševardnadze v Gruzii a otevřela cestu k moci prozápadnímu Michailu Saakašvilimu. V roce 2004 ukrajinská oranžová revoluce odmítla proruského kandidáta na prezidenta Viktora Janukovyče a vynutila si nástup (zdánlivě) proevropského režimu. Do té doby bezprecedentní protesty následovaly volby v roce 2005 v Ázerbájdžánu, v roce 2006 v Bělorusku a v roce 2009 v Moldavsku. Kreml vše s hrůzou pozoroval a vinil Západ z destabilizace zemí, jež Rusko považuje za oblast svého výsostného zájmu.

V kontextu údajné průběžné destabilizační kampaně Západu u ruských hranic tak zahájení Východního partnerství vnímal Kreml jako

přirozené pokračování neakceptovatelného vměšování se do svých zájmů. Rusko reagovalo zesílením svého působení v příslušných zemích a paralelním budováním alternativních integračních uskupení. K posílení vlivu na státy Východního partnerství Rusko používá kombinaci prostředků – od finančních půjček přes společné energetické a ekonomické projekty po podporu místních proruských skupin a mediální manipulace.

Konkurenční projekty

Od druhé poloviny první dekady 21. století se Rusko relativně neúspěšně snaží posílit Organizaci smlouvy o kolektivní bezpečnosti (OKDB), která nemůže být považována za adekvátní protiváhu NATO a zůstává spíše symbolickým uskupením. Ze zemí Východního partnerství jsou jejími členy pouze Arménie a Bělorusko, jejichž vojenské síly jsou vedle těch ruských zanedbatelné.

Ucelenější a dlouhodobější ruskou institucionální protiváhou evropským integračním programům má být projekt Eurasijské ekonomické unie (EAES). Protokol o jejím založení byl podepsán v květnu 2014, tedy v době vrcholících jednání EU a Ukrajiny o asociační dohodě. Členy EAES se ihned staly Arménie, Bělorusko i Moldavsko. Prioritním cílem organizace je ekonomická integrace po vzoru EU s volným pohybem zboží, služeb i osob a harmonizací ekonomické regulace. Jejím dlouhodobým cílem je nabídnout zemím Východního partnerství, které zůstávají nakloněny ruskému vlivu, alternativu k evropské integraci.

Ekonomicky slabé a neatraktivní Rusko ovšem nemůže konkurovat obchodnímu potenciálu a atraktivitě relativně prosperujících evropských zemí. Technologické firmy z EU mohou vytvořit v zemích Východního partnerství více kvalitních ekonomických příležitostí než ruský byznys s uhlovodíky. Vzdělání v evropských školách je kvalitnější než to ruské a vidina dovolené v Amsterdamu, Paříži nebo Praze láká mnohé daleko více než prázdniny v Soči.

Jinými slovy, země Východního partnerství se dobrovolně nerozhodnou opustit cestu evropské integrace ve prospěch (znovu)spojení s Ruskem. Ukrajina i Gruzie jsou i vzhledem k událostem z posledních let (válka na území Gruzie, anexe Krymu, neukončený konflikt v Donbase) pro Moskvu alespoň v dohledné době ztracené. Zbývající čtyři země nerozhodně oscilují mezi EU a Kremlen. Kde nepomůže přirozená přitažlivost, musí dominovat síla. Tak velí geopolitické pravidlo, jímž se řídí současná ruská zahraničněpolitická elita.

Filip Tuček

Články k tématu 10 let Východního partnerství byly podpořeny z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci projektů veřejné diplomacie v oblasti zahraniční politiky ČR a mezinárodních vztahů.

AMO.CZ

Ministerstvo zahraničních věcí
České republiky

Rusko napadlo Ukrajinu a Česko se schovalo

Vladimir Putin udělal ve vztahu k Západu jeden geniální tah, když hned po teroristických útocích z 11. září 2001 zavolal americkému prezidentovi Georgi Bushovi a nabídl mu pomoc, kterou pak Rusko skutečně poskytlo. „Tím se například ‚smazala‘ válka v Čečensku,“ říká v rozhovoru pro *Demokratický střed* politický geograf Michael Romancov.

■ **Evropská unie přišla v roce 2009 s takzvaným Východním partnerstvím, do kterého se zapojilo šest postsovětských republik včetně Ukrajiny, Gruzie nebo Běloruska. Jak tehdy reagovala Moskva? Brala to jako ohrožení?**

Rusko především od začátku neholdovalo dopustit, aby se s ním zacházelo jako s ostatními zeměmi bývalého Sovětského svazu. Dalo jasně najevo, že má specifické postavení. Mezi řádky tím řeklo: „Postsovětský prostor je náš. My nejsme obyčejný stát. Pokud si chcete s námi něco dojednat, tak budeme jednat na úplně jiném půdorysu.“ A Evropská unie na to přistoupila. Při zpětném pohledu vyvstává otázka, zda neudělala chybu. Nicméně už se stalo.

■ **V nedávném rozhovoru pro *Český rozhlas Plus* jste řekl, že Rusko dlouho nebralo Evropskou unii v mocenských a silových otázkách vážně, což se změnilo až v roce 2014 po ruské anexi ukrajinského Krymu. Připadala vám reakce EU a potažmo celého Západu na anexi a následné zahájení války na Donbase dostatečná? Nebo jsou současné protiruské sankce maximem možného?**

Reakce Západu byla podle mě sice nevyhnutelně pomalá, ale nakonec rozhodná. Myslím si, že v daných podmínkách šlo opravdu o maximum možného.

■ **Proč se Západ nezachoval podobně poté, co Rusko v srpnu 2008 vojensky napadlo Gruzii?**

Za prvé tam byla jiná výchozí situace. Gruzie ve snaze obnovit svou teritoriální integritu, na což má každý stát právo, jako první použila vojenskou

sílu. To je asi neoddiskutovatelné. Teď je otázka, nakolik západní země a zejména Spojené státy o tom byly pře-

Michael Romancov (*1969) je politický geograf, pedagog a publicista. Přednáší na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy a na Metropolitní univerzitě Praha. Přispívá do řady českých periodik.

dem informovány a zda Gruzie jednala s jejich tichým souhlasem. O tom mohou jen spekulovat. Reakce Moskvy se proto vnímala jako minimálně částečně oprávněná. Za druhé to byla vlastně první ruská ukázka použití síly. Možná si na Západě mysleli – a já osobně se domnívám, že to byl ten rozhodující faktor: No dobře, Rusko to teď zkusilo, my jsme mu dali najevo jasný nesouhlas, a vše se zase vrátí do starých kolejí. Což se bohužel nestalo.

■ **Byl ruský zásah v Gruzii reakcí na summit NATO v Bukurešti v dubnu 2008, kde se Gruzie a Ukraji-**

na nedočkaly příslibu budoucího přijetí do Aliance?

Z chronologického hlediska je to jistě pravda, ale z obsahového hlediska je podstatné vzít v úvahu, že již v roce 2007 v proslulé řeči Vladimira Putina v Mnichově zaznělo, že Rusko je zásadním způsobem nespokojené s celým vývojem mezinárodních vztahů a bezpečnostních záležitostí. A hned při první příležitosti, kterou byl právě onen summit v Bukurešti, minimálně Francie a Německo velmi intenzivně tlačily na to, aby Západ Rusko již více „nedráždil“ a neponechával stranou jeho „oprávněné“ požadavky. Navzdory snaze Spojených států příslib rozšíření NATO o Ukrajinu a Gruzii nepadl. Summit v Bukurešti tak mělo Rusko interpretovat jako své jednoznačné diplomatické vítězství. Kdyby Rusové chtěli i nadále se Západem jednat, mohl to být z jejich pohledu žádoucí bod obratu, znamená, že je Západ zase bere vážně. Místo toho použili proti Gruzii sílu.

■ **Nevyvolala vámi připomínaný Putinův projev na bezpečnostní konferenci v Mnichově tehdejší snaha Spojených států umístit prvky protiraketové obrany v Česku a Polsku?**

Tato souvislost se samozřejmě často objevuje v nejrůznějších analýzách, ale myslím, že to má ještě jednu rovinu, jež se týká energetických vztahů. Protože tehdy mělo Rusko pocit, že se etablovalo jako jeden z velkých dodavatelů energetických surovin na evropský trh. Vyžadovalo proto od Evropské komise zvláštní zacházení s tím, že je ochotné plnit roli hlavního dodavatele za předpokladu, že se Evropa zaváže odebírat určité množství suroviny za cenu, která bude Rusku vyhovovat. Zároveň žádalo o možnost vstupu do distribuční sítě různých evropských zemí, ale na druhou stranu se zdráhalo západním firmám poskytnout recipročně stejně velký přístup k přepravě suroviny na ruském území. Čili

tam podle mě vedle vojenskostrategických záležitostí, které primárně Moskva chce, respektive musí řešit s Washingtonem, byla i tato ekonomická dimenze.

■ **Ruský prezident Putin dnes víceméně otevřeně označuje NATO za nepřítele. Je to hlavně kvůli odmítavému postoji Západu k ruské agresi vůči Ukrajině, nebo ho Putin považoval za protivníka již v době svého nástupu k moci?**

Termín nepřítel se sice dá jednoznačně vyčíst mezi řádky, ale není uveden v žádných doktrinárních dokumentech. Což je potom problém při jednáních s Ruskem, protože jedna věc je, co jeho představitelé říkájí na veřejnosti, a věc druhá je, že se pak začnou ohánět nějakými papíry a říkat: „V naší doktríně z roku XY nic takového nestojí.“ Ale kdo sleduje ruskou politickou scénu, nemůže pochybovat, že NATO je za nepřítele dlouhodobě považováno. Jestli tomu tak bylo od začátku, nevím. Ruskému prezidentovi do hlavy samozřejmě nevidím. Každopádně Putin na začátku své kariéry udělal, pokud jde o zahraničněpolitickou a vojensko-bezpečnostní oblast, jeden tah, který je podle mě možné označit za geniální.

■ **Jaký?**

Mám na mysli slavný telefonát americkému prezidentovi Georgi Bushovi bezprostředně po teroristických útocích z 11. září 2001. Tímto jediným telefonickým rozhovorem, v němž vyjádřil za prvé svou účast a za druhé přislíbil pomoc, kterou potom Rusko skutečně poskytlo, získal Putin amerického prezidenta jednoznačně na svou stranu. Navíc Rusko velice stouplo v očích Američanů, a ti už svým vlivem donutili i zbytek Západu, aby to akceptoval. Tenkrát se vlastně „smazal“ problém války v Čečensku. Rusku byl navíc nabídnut nový formát vztahů se Severoatlantickou aliancí, šlo o Radu NATO–Rusko. Myslím si, že Rusové v ten okamžik neměli důvod považovat alianci za nepřítele. Ale to jsme v roce 2001.

■ **Co se pak změnilo?**

Mezitím se ukázalo, že Spojené státy zároveň vstupují do postsovět-

ského prostoru, což se Moskvě začalo velice zajídat. Týkalo se to především využívání území Turkmenistánu, Uzbekistánu a Tádžikistánu, tedy takzvanou Northern Distribution Network, při zásobování operace NATO v Afghánistánu. Zároveň se ukázalo, že jak EU, tak NATO se budou dále rozšiřovat. Rusko v tento okamžik začíná používat dichotomii „vy říkáte, že se rozšiřujete, ale my tvrdíme, že expandujete“. Někdy kolem roku 2004 se ruský vztah k NATO začíná vracet do původní polohy, až se v Putinově rétorice z Aliance postupně stává nepřítel.

■ **Udělal Západ po rozpadu Sovětského svazu v politice vůči Rusku nějakou výraznou chybu? Měl se třeba chovat diplomatictěji k padlé velmoci?**

Po bitvě je každý generál. Je zapotřebí si uvědomit, o co Rusko nejvíce stálo. Jsem přesvědčen, že dodnes nejvíce stojí o to, aby se mu prokazoval respekt. A v té nejcitlivější oblasti byl Rusku prokázán respekt stoprocentní. Západ totiž jednoznačně akceptoval, že Ruská federace převzme po rozpadlém Sovětském svazu křeslo stálého člena Rady bezpečnosti OSN a že bude jedinou zemí v postsovětském prostoru, jež si zachová jaderný arzenál. To je to, co činí Rusko velmocí. Ve všech ostatních oblastech velmocensky pokleslo ne kvůli intrikám nebo zlovůli Západu, ale buďto se jednalo o objektivní proces, jako třeba v případě demografického propadu, anebo šlo o odraz ruské neschopnosti rozvíjet smysluplným způsobem neuvěřitelný nerostný potenciál, který má k dispozici. Stačí se podívat, jak si Rusko celkově pohoršilo v porovnání s Čínou. Za to žádné spiknutí Západu nemůže.

■ **Považoval Putinův předchůdce v křesle ruského prezidenta Boris Jelcin Západ také za nepřítele?**

Boris Jelcin jako sovětský aparátčík byl v tomto duchu vychován, takže minimálně v intuitivní rovině měl představu Západu coby nepřítele nejspíš zažitou. Na druhou stranu udělal se západními zeměmi, ať už Spojenými státy nebo hlavně s Německem, celou řadu pozitivních zkušeností. Takže je možné, že to v něm začalo

nahlodávat pocit, že Západ a Rusko nezbytně musejí být protivníky. Faktem ovšem je, že Jelcinovi se vůbec nedařilo to, o co se na počátku zřejmě upřímně snažil, a sice nastartovat ruskou politickou, ekonomickou a tím pádem společenskou transformaci. Všechno se to rozsypalo jako domeček z karet.

■ **Proč se tak stalo?**

Když se podíváme na Putina a jeho dvacet let u moci, tak je jasné, že to nebylo proto, že by Jelcin byl až takový nešika a „opilec“, ale že to bylo spíše dáno tím, že ceny nedůležitějších surovin, které Rusko vyváží, byly tehdy zoufale nízké. Protože kdyby v době Jelcinovy vlády Rusko zaplavovala zdánlivě nekonečná a mohutná řeka petrodolarů jako za Putinovy éry, tak by ekonomická transformace dopadla pravděpodobně daleko lépe.

■ **Snažil se Jelcin zavést v Rusku liberální demokracii?**

Myslím si, že ne. Západ si to zoufale přál, a proto se jak jeho političtí představitelé, tak celá řada novinářů jako tonoucí stébla chytali všeho, co povzbuzovalo jejich naději. Nemusíme se koukat jenom do Ruska. Stačí se podívat na americké dobrodružství v Iráku nebo na nejen americkou přítomnost v Afghánistánu. I tam vidíme, že někteří vybraní političtí představitelé byli prezentováni jako nositelé západního hodnotového systému, což upřímně řečeno v daných podmínkách asi bylo vyloučené.

■ **V případě Borise Jelcina sehrál roli fakt, že Západ Rusku nerozuměl?**

Západ byl opilý vítězstvím ve studené válce a zejména tváří tvář tomu, jak nadšeně, aktivně a úspěšně se začaly měnit vztahy s někdejšími sovětskými satelity. Tehdejší Československo budiž příkladem. Rychle tak mohl dospět k závěru, že v Rusku to půjde po stejné trajektorii. Ale Rusko bylo větší a taky výrazně jiné než kterýkoliv z jeho někdejších satelitů. Všude ve střední a východní Evropě jsme byli svědky toho, že ekonomická transformace okamžitě začala být provázena kriminálními aktivitami. Avšak nikde v postsovětském prostoru nebylo k dispozici tak neuvěřitelné

bohatství a zároveň tak slabá vymahatelnost práva a vůbec představa o fungování právního státu jako právě v Rusku.

■ **Již za Jelcinovy éry se začal formovat společný stát Ruska a Běloruska, který ale dodnes zůstává jen na papíře. Měl Jelcin, který rozpadu Sovětského svazu nebránil, zájem na jakési jeho obnově, byť třeba v menší míře?**

Mám pocit, že ten svazový stát už šel mimo Jelcinovu pozornost. Energii do něj vnášel běloruský prezident Alexandr Lukašenko a ruská strana spíš pokyvovala hlavou, jako že „dejme tomu“. Čili já si nemyslím, že by to byl krok k obnově Sovětského svazu. Jednalo se o krok k pevnějšímu připoutání Běloruska k Rusku. Jelcinovi bylo jasné, že Rusko je pod jeho vedením neúspěšné a hlavně nepřitažlivé pro všechny státy v postsovětském prostoru. Pobaltí mířilo plnou parou na Západ a ten zbytek, který neměl takovou výhodnou startovací pozici jako Baltové, rozhodně své aspirace a naděje nespojoval s Moskvou. Mimochodem, běloruský prezident se teď při zpětném pohledu asi děsí, čemu pomáhal na svět. Když se Putin dostal k moci a Lukašenko se mu snažil říct něco ve smyslu „dobře, ty jsi teď nový ruský prezident, máme svazový stát, budeme se v jeho čele po roce střídát“, tak Vladimir Putin mu velmi rychle dal najevo, kde je jeho místo. Nyní Lukašenkovi nejspíš čím dál tím víc dochází, že ruský teritoriální apetit začíná ohrožovat i jeho.

■ **Postkomunistické země ve střední Evropě mají s ruským imperialismem ještě poměrně živou zkušenost. Jak si vysvětlujete, že podpora Ukrajiny čelící ruské agresi nebyla z jejich strany silnější?**

Budu mluvit o Česku. Pro mě to bylo obrovské zklamání. Úplně první reakce tehdejší vlády Bohuslava Sobotky byla, že země s historickou zkušeností z osmašedesátého roku něco takového nemůže akceptovat. Ale pak do toho vstoupil prezident Miloš Zeman a v ten okamžik Sobotkova vláda sice neodvolala svá slova a i v praktických krocích se držela

hlavního unijního proudu, ale začali jsme být zoufale pasivní. My jsme se vlastně schovali za ostatní členy EU a zatím to tak bohužel zůstává. A to navzdory tomu, že současný ministr zahraničí Tomáš Petříček je rétoricky mnohem odvážnější, což je jediné dobře. Jenže co si přeje česká vláda jako celek, nikdo nedokáže odhadnout, protože v jejím čele stojí Andrej Babiš, který si v poledne myslí něco jiného, než si myslel ráno.

■ **Zhruba od anexe Krymu se hodně mluví o hybridní válce, kterou vede Rusko vůči Západu. Ruský vliv se přičítá i zvolení Donalda Trumpa nebo brexitu. Nepřipadá vám, že se někdy ovlivňování různých voleb ze strany Ruska zveličuje? Nezískává tak v našich očích Moskva sílu, kterou nemá? Nebo je obezřetnost namístě?**

Vzhledem k tomu, jak mizerně Rusové vedou svou vlastní zemi, je opravdu téměř vyloučeno, aby všechno, o čem se říká, že je za tím Kreml, byla pravda. Nedává mi smysl, že by byli geniální u nás a tak nekompetentní u sebe doma. Ale: Rusové mají už minimálně nějakých sedmdesát nebo osmdesát let tradici využívat ve svůj prospěch jakoukoli mezeru, která se objeví ve státech na západ od jejich hranic, respektive na západ od sféry jejich vlivu. Za Jelcina na to neměli kapacity a možná do toho ani nebyli tlačeni, ale za Putina se k tomu vrátili. Rusko je silný, odhodlaný aktér, který sonduje, co si může dovolit. Ačkoliv nejsou schopni šachové partie, v níž by hráli o několik tahů dopředu, Rusům stačí, když budou mít dobře zmapovaný terén a vědět, na koho se případně obrátit tam, kam se rozhodnou

napřít síly. Je tedy zapotřebí mít se na pozoru a maximálně efektivním způsobem před nimi zavírat všechna okénka, která se pootevírají.

■ **Americký historik Timothy Snyder označuje amerického prezidenta Donalda Trumpa za „ruského“ kandidáta v prezidentských volbách v roce 2016. Je to přehnané tvrzení, nebo na něm něco je?**

Souhlasil bych s tím v tom smyslu, že Rusku určitě vyhovuje, že v Bílém domě sedí prokazatelně naprostý ignorant, pokud se jedná o záležitosti mezinárodních vztahů a bezpečnosti. Člověk impulzivní, chaotický. Prezident, který dříve nikterak neskrýval, že obdivuje Vladimira Putina jakožto silného hráče. Myslím si však, že Rusové nakonec sami podlehli vlastní představě, že Donald Trump je jejich člověk. Když byl zvolen, tak Státní Duma přerušila své jednání a poslanci tleskali. Pak byli překvapeni, že ho nejsou schopni řídit. Ale chaos, který Trump v mezinárodních vztazích vyvolává, v zásadě Rusku vyhovuje, protože svět, ve kterém žijeme, se řídí americkými pravidly. A teď mají USA v čele člověka, který většinu těchto pravidel systematicky zpochybňuje, což se primárně obrací proti Spojeným státům.

Tomáš Fošum

Vladimir Putin (vlevo) a Alexandr Lukašenko.

Foto: Wikimedia Commons/kremlin.ru

Křehkost uprostřed literárního hemžení

Na každém Světě knihy se ten pocit opakuje. Největší literární festival a veletrh v Česku přitahuje velká jména, velké nakladatele a davy lidí. Na jednu stranu je to potěšující, na druhou stranu se na mysl neodbytně vkrádá znepokojující myšlenka, že to všechno nakonec popírá samu podstatu literatury.

Předem se musím ospravedlnit. Nechci působit jako věčný šťoural, který neustále nařiká, že literatura není doceněna a netěší se stejnému zájmu jako například fotbal. A když se najednou na holešovické výstaviště nahrne tak jako letos více než padesát tisíc návštěvníků, aby si koupili a nechali podepsat knihu, zase je tento hnidopich nespokojen.

Proto nejdříve řeknu, že ve dlouhé frontě na diskusi nobelistů Herty Müllerové a Maria Vargase Llosy v Lucerně, která atmosférou připomínala rockový koncert, jsem měla velkou radost, že Praha zažívá skutečnou literární událost na úrovni. Pravda, moderátor Jakub Železný nebyl zvolen nejšťastněji, ale upřímně řečeno – podobná debata nemůže mít nikdy závratnou hloubku. Potlesk po jednotlivých výpovědích a závěrečný aplaus vestoje nakonec dokázal, že se i přes tento nedostatek návštěvníci dokázali přenést. Mluvílo se ovšem především o politice: aktuální i té, která v minulosti vedla k nástupu totalitních režimů. Žádné texty se nečetly. Knihy se prodávaly u malého stolečku u východu ze sálu, jaksi pokoutně. Oba spisovatelé samozřejmě měli na veletrhu i „literárnější“ program, svá vlastní čtení. Llosa se čtenářům podepisoval na stánku Latinské Ameriky, jejíž vybrané země byly letos čestným hostem.

Všechno je tedy v pořádku a organizátoři v čele s ředitelem veletrhu Radovanem Auerem, který se v posledních třech letech pokouší více zdůraznit festivalovou složku a kulturní rozměr události, mohou být spokojeni. Povedlo se jim vytvořit nové a důstojnější prostory pro literární čtení i v samotném areálu – zpřístupněním Lapidária Národního muzea, kde se ve stínu barokních soch čte a debatuje, nebo v Café Evropa určeném plně zahraničním autorům. Na veletrhu se samozřejmě potkává i odborná veřejnost, a to na Profesním fóru organizovaném nově vzniklým Českým literárním centrem, v uličkách mezi stánky nebo na otevřeném prostoru před veletrhem. Pro takzvané malé nakladatele pak vznikl speciální stan, jehož atmosféra se nese v duchu neformální uvolněnosti.

V čem je tedy problém? Zdánlivě v ničem. Spisovatelé přilétají a přijíždějí, ubytovávají se v ho-

telech, dávají rozhovory, čtou předem přeložené úryvky ze svých románů a sbírek, podepisují knihy, odpovídají na otázky moderátorů i publika, zajdou na svíčkovou a pivo, a pokud mají trochu času, projdou se po Praze. Přesto se

člověk v roli hostitele, který autory na festival pozval, neubrání pocitu, že je nutné je chránit. Prvním krokem je pečlivý itinerář, aby se v chaosu neztratili. Převážení autem, doprovod. Výběr blízké restaurace. Snaha vyjít vstříc při plánování hodiny příjezdu a odjezdu. Až na několik málo případů lze ale při prvním setkání v jejich očích zahlédnout paniku. U těch známějších či zkušenějších překrytou vrstvou poznání, že každý veletrh je vlastně stejný, a tak je nutné obrnit se a přežít opakující se otázky: „Píšete raději ráno, nebo v noci?“ „Je vaše kniha autobiografická?“ „Líbí se vám Praha?“

Když je slovo obrazem

Nejraději proto začínám setkání dlouhým rozhovorem, který si později mohou přečíst čtenáři některého z literárních časopisů. Zprvu nedůvěřivý spisovatel se proměňuje, když v tazateli objeví čtenáře svých knih, který s ním skutečně vede dialog. Právě tato setkání se paradoxně – alespoň pro mne – stávají vrcholem celého veletrhu. Paradoxně z toho důvodu, že jsou vlastně pravým opakem celého hemžení, okamžikem, kdy se dva lidé uzavrou před světem v soustředěném rozhovoru. Letos jsem měla možnost klást otázky dvěma polským autorům: prozaikovi, esejistovi a překladateli Marku Bieńczykovi a Bronce Nowické, autorce útlé básnické prózy *Nakrmit kámen*. Tato kniha získala cenu Nike, jedno z nejdůležitějších literárních ocenění v Polsku, což vzbudilo

Bronka Nowicka (uprostřed) v obklíčení českých polonistek.

Foto: Jana Plavec/Polský institut v Praze

poměrně velkou diskusi. Jedná se totiž o debut filmové a divadelní režisérky, ačkoli toto označení je nepřesné. Jde spíše o vizuální umělkyni, pro niž je i slovo obrazem.

Čtyřicet čtyři krátkých próz mluví samo za sebe a stejný čtenářský zážitek z nich nepochybně budeme mít, aniž bychom se s autorkou setkali. Ústřední postavou je malá holčička, která poznává okolní svět, v němž se zdánlivě nejbližší bytosti – otec a matka – stávají zdrojem nebezpečí. Násilí není zobrazeno doslovně, je to spíše psychický tlak, nezáměr. A tak se dítě začíná mnohem více, než je běžné, zajímat o neživé předměty kolem sebe, snaží se nakrmit kámen, který najde. Vyprávění má své silné metaforické, symbolické momenty i čistě narativní linku, která spěje k nevyhnutelnému závěru.

Ve volně plynoucím rozhovoru jsme se s autorkou od inspirativních mistrů na filmové škole i Akademii výtvarných umění dostaly k základní a střední škole, kde podle svých slov vůbec netušila, jestli je dostuduje. Při přechodu mezi nejranějším dětstvím, kdy jsou ještě dovoleny

fantazie a celostní vnímání světa, narazila poměrně brzy na systematizovanou výuku, která přináší roztříštěné informace a náhodná fakta nespojená kontextem, smyslem. Kniha Bronky Nowické zobrazuje svět očima křehkého člověka, dítě je tu spíše jeho symbolem. Křehkost – tohle slovo mě napadá při setkání se spisovateli často. Různě ji zakrývají. Někdy je to odměřenost, jindy výstřednost, někdy zakřivenost. Projevuje se ale především v citlivosti vůči okolí, jejíž přetlak se pak otiskuje v románech a sbírkách.

Je skvělé, že na literární veletrhy autoři přijíždějí, ačkoli pro ně často znamenají spíše nutnost, jak v dnešním světě přežít – samotným psaním to možné není. Nebojte se k nim ale přiblížit mnohem víc než jen na vzdálenost autogramu. Oproti předsudkům nejsou literární kavárny doupaty pro zasvěcené. Právě naopak, autoři v nich velmi rádi překračují odstup, který je běžně od čtenářů odděluje. A tak přijďte: třeba do Fra, Liberálu nebo Božské Lahvice!

Lucie Zakopalová

Jak je důležité míti Beskydy

Moravskoslezské Beskydy a s nimi sousedící nižší pohoří patří k čím dál tím oblíbenějším turistickým destinacím. Kromě přírody je velkým tahákem autentická lidová kultura. Právě poměrně živý folklór je odlišuje od ostatních velkých českých hor včetně Krkonoš a Šumavy, z jejichž kulturního dědictví už často zbyly jen efektní prázdné schránky. Na rozdíl od nich nezažily Beskydy tak masivní výměnu obyvatelstva, a díky tomu neztratily své kořeny a tradice.

Na mapě to vypadá vcelku jednoduše. S výjimkou jižní Moravy Česko obklopuje hradba hor, jež vymezuje jeho hranice. Zároveň v minulosti formovala zdejší „uzavřenější“ společenskou mentalitu a omezovala nejen pronikání nepřátel, ale i obchodního ruchu. Většina těchto hor byla nejméně od 13. do 20. století osídlena německojazyčným obyvatelstvem. To ostatně dodnes připomíná pejorativní označení „skopčáci“ pro české (později pro všechny) Němce, tedy „ti z kopců“, což se organicky propojilo s nadávkou „skopové hlavy“.

Češi žili ve vyšších polohách mimo Moravu a Slezsko jen málo, takže významnější kontinuální osídlení s horským folklórem lze vidět pouze v Chodsku nebo ve východních Čechách, například okolo Náchoda. Většina autentického folklóru pohraničních hor byla po válce „odsunuta“ spolu s českými Němci. Ve východní části Moravy a Slezska to ale zdaleka neplatilo, neboť odešli „jen“ němečtí obyvatelé některých podhorských měst, jako například Nového Jičína nebo Frýdku. Zbytek regionu si uchoval značnou kontinuitu.

Východní hranici českého státu tvoří pás pohoří. Začíná Bílými Karpatami, mezi jejichž vrcholy nenajdeme ani jeden dosahující výšky tisíc metrů nad mořem. Na ně navazují Javorníky, jejichž nejvyšší hora na moravské straně (Malý Javorník) měří 1019 metrů. Následují Hostýnsko-vsetínská hornatina s vrcholem Vysokou (1024 metrů) a Moravskoslezské Beskydy, které mají úctyhodných

dvaatřicet „tisícovek“. Většinu posledních tří jmenovaných pohoří pak oficiálně zastřešuje CHKO Beskydy, toho času největší chráněná krajinná oblast u nás.

Mystický Radhošť

Nejvyšším vrcholem Beskyd je s 1323 metry nad mořem Lysá hora. Rád po ní vandroval Petr Bezruč a nedaleko odsud, ve Starých Hamrech, má pomník z roku 1933 tragická literární postava jeho *Slezských písní* Maryčka Magdónova.

Nicméně nejznámějším vrcholem Beskyd je bezesporu Radhošť (1129 metrů nad mořem). Bájné sídlo slovanského boha Radegasta je doslova mystickou horou, které se na Moravě ani ve Slezsku žádná jiná nevyrovná. Její neopakovatelnou atmosféru dotváří jak meziválečná socha Radegasta, tak i kaple svatého Cyrila a Metoděje z roku 1898 s přístavbou zvonice se šindelovou střechou z roku 1924. Jedná se o nejvýše položenou církevní stavbu u nás. Jen o kousek dál, na Pustevnách, se setkáváme s harmonickým propojením starého s novým. Stojí zde totiž nejen dřevěné secesní stavby architekta Dušana Jurkoviče Libušín a Maměnka, ale od roku 2017 také mimořádně povedená horní stanice lanové dráhy.

Doslova festival folklórní tradice čeká návštěvníka po sestupu do Rožnova pod Radhoštěm. Místní Valašské muzeum v přírodě založené roku 1925 je s více než stovkou památkově chráněných staveb suverénně největším skanzenem v České republice. Proto se ostatně stalo koncem roku 2018 centrem nově vytvořeného Národního muzea v přírodě, které mimo rožnovský areál spravuje také Hanácký skanzen v přírodě v Příkazech u Olomouce, Muzeum v přírodě Vysočina a Muzeum v přírodě Zubrnice nedaleko Ústí nad Labem. Vedle nevidaného množství

památek je hlavní předností rožnovského skanzenu právě místní autentický valašský folklór. Díky němu představuje návštěva areálu především o svátcích poměrně hluboký zážitek. Tomu skanzeny v národopisně méně živých regionech, jako je například Polabí, nemohou konkurovat. Ostatně autentičnost národopisných regionů závisí na několika faktorech. Důležitou roli nesehrává jen stálost složení obyvatelstva, ale také míra odlehlosti místa nebo jeho hospodářská kondice.

Na Valašsku nejde zdaleka jen o rožnovský skanzen. Napříč celou oblastí lze najít folklórní motivy na soukromých i veřejných stavbách, ale také třeba na ukazatelích nebo informačních tabulích. V mnohem menším rozsahu se zde také projevuje mor soudobého českého venkova – prefabrikované betonové ploty a architektura novostaveb typu „bungalov“. Vnímavý návštěvník Beskyd si tak v porovnání s jinými českými horami velmi brzy všimne vyšší míry útulnosti.

Pásli ovce Valaši

Právě Valašsko je rozhodně nejznámějším národopisným regionem v Chráněné krajinné oblasti Beskydy, jejíž jižní část tvoří. Střední část – na sever od Kopřivnice a Nového Jičína – pak patří do Lašska, oblasti s vyhlášenými folklórními tanci. Severní cíp CHKO okolo Jablunkova patří Goralům, etnografické skupině se zřetelným polským původem. Spolu s hornatými částmi Slovácka (Hornácko, Kopanice) tvoří tyto regiony půvabný kontrast k bohatšímu, rovinatému Hanácku, Hanáckému Slovácku a níže položené části Slovácka (Dolňácko, Podluží). Třinecko a okolí Jablunkova jsou navzdory řadě historických událostí stále poměrně národnostně smíšené, což dokresluje autenticitu místní tradice.

Valašsko, Lašsko a Górolsko byly v nižších oblastech osídlovány už od 13. a 14. století, ale definitivně se do-tvořily až po kolonizaci horských oblastí v 17. a 18. století. Tu prováděli většinou karpatské horští pastevci nejasného původu – Valaši. Na úkor lesa vznikaly nové pastviny pro dobytek, ovce a kozy a etablovala se odlišná horská kultura se svébytnými kroji, kuchyní, stavbami či hudbou. Tato kultura má řadu styčných bodů s karpatskými oblastmi dalších zemí.

Díky odlehlosti se navzdory potlačení valašského povstání v letech 1620–1644 v regionu udržela výrazná evangelická menšina. Mimořádně krutý zásah pak ne-

Pokud ho znáte pouze z pivní láhve, jeďte raději do Beskyd.

Foto: Pixabay/miiky05

jen jižnímu Valašsku zasadila expanze osmanských Turků. Nejkrvavější vpád provedli spolu s krymskými Tatary v roce 1663 a jeho výsledkem bylo rozsáhlé zpuštění velkých částí Moravy, hromadné vraždění a odvezení desítek tisíc obyvatel do otroctví. Řada Valachů tomuto vpádu čelila se zbraní v ruce. Dvě stovky jich padly 6. října 1663 při obraně Hrozenkovského průsmyku v Bílých Karpatech proti velké turecké přesile.

Rozvoj kultury horských pastevců kulminoval koncem 18. století, kdy se kvůli hospodářskému pokroku a s ním spojenou vyšší poptávkou po dřevu začalo prosazovat systematické lesní hospodářství. Nástup industrializace během 19. století odstartoval výstavbu několika železničních tratí, rozvoj průmyslu v řadě podhorských sídel a pomalé otevírání odlehlejší oblasti. Výsledkem byla kombinace postupné společenské modernizace se silící snahou o udržení jedinečného způsobu života. V meziválečném období se díky dalším železničním tratím, rozvoji baťovského Zlína a společnému státu se Slováky propojily jižní a severní část Valašska a česká a slovenská strana Karpat. Pro zajímavost dodejme, že elektrifikace celé oblasti byla dokončena až v polovině padesátých let 20. století, ačkoliv většina českých obcí měla elektrinu již v meziválečném období.

Inspirace nejen pro umělce

Navzdory pokračující modernizaci však zůstávala velká část oblasti odlehlá. Díky tomu tu mohli za druhé světové války působit partyzáni, což mělo za následek německou

odvetu a vyhlazení několika osad. Nejznámější z nich byly akce proti osadám Ploština a Prlov v dubnu 1945, během nichž jednotky SS zavraždily celkem padesát jedna místních obyvatel, přičemž devětadvacet z nich upálily zaživa. Tyto strašlivé události byly zvěčněny knihou přímého pamětníka Ladislava Mňačka *Smrt si říká Engelchen* (1959) a skvělým stejnojmenným filmem Jána Kadára a Elmara Klose z roku 1963.

Ve fiktivní beskydské obci Želary se během drsného období druhé světové války odehrávají také proslulá díla Květy Legátové – povídková kniha *Želary* z roku 2001 a novela *Jozova Hanule* dokončená o rok později. Podle druhé z nich byl roku 2003 natočen mimořádně povede-

ný film Ondřeje Trojana *Želary*, který mimo řady zahraničních ocenění získal také dosud poslední českou nominaci na Oscara.

Moravskoslezské Beskydy a s nimi sousedící nižší pohorí mají mezi českými horami jedinečné postavení. Autentická kultura a historická paměť přidávají další vrstvu ke krásné přírodě a možnostem sportovního využití, a tak není divu, že jejich návštěvnost dlouhodobě stoupá. V posledních letech se také zdá, že místní folklór zažívá podobně jako například na Hané určitou renesanci. Pokud se to v budoucnosti potvrdí, bude to pro naši příliš „tekutou“ společnost skvělá zpráva.

Jan Holovský

Potlučený jezdec dojel do cíle

Nedávno zesnulý polský historik Karol Modzelewski si během svého života prošel cestou, kterou s ním ve 20. století sdílela řada středoevropských levicových intelektuálů. Z přesvědčeného komunisty se stal disident a bojovník za demokracii. Jeho příběh byl však v mnohém netuctový, a to hned od samého počátku.

Narodil se 23. listopadu 1937 v Moskvě jako Kyril Budniewicz. Jeho otec Aleksandr Budniewicz, sovětský poddůstojník na škole tankových vojsk, byl několik dní po jeho příchodu na svět během stalinských čistek zatčen a strávil osm let v lágru. Jeho matka se později provdala za Zygmunta Modzelewského, pozdějšího ministra zahraničí komunistické Polské lidové republiky. V roce 1944 se s manželem i sedmiletým synem přestěhovala do Varšavy. Kyril pak nejprve přijal příjmení svého otčima, posléze si změnil i křestní jméno.

Již jako Karol Modzelewski vystudoval historii na Varšavské univerzitě. Poznal zde svého celoživotního přítele i ideového soupeřníka, pozdějšího disidenta Jacka Kuroň. Oba se stali stoupenci polského komunistického režimu, ale pouze na několik let. V *Otevřeném dopise straně* (1964) jako pravověrní marxisté společně prohlásili, že překážkou komunismu je byrokratická a totalitní Polská sjednocená dělnická strana (PZPR). Karol Modzelewski pak po zbytek komunistického režimu střídavě seděl ve vězení (celkem osm a půl roku), věnoval se kariéře historika středověku a kritizoval totalitní systém, ovšem již ze sociálnědemokratických pozic. Komunistickému Polsku vyčítal, že upírá svým obyvatelům lidská práva a pohrdá dělníky.

Za svůj největší politický úspěch považoval kolektivní rozhodnutí ze 17. září 1980, že nově vzniklé nezávislé odbory nebudou členěny podle vojvodství, ale vznikne jedna celostátní organizace, která se bude jmenovat Solidarita. Oba nápady (první klíčový pro pozdější jednotu odborů) byly Modzelewského, jenž se navíc stal prvním tiskovým mluvčím hnutí, jemuž dal jméno.

Senátor a čestný předseda

V polosvobodných volbách v červnu 1989, jež byly

uspořádány na základě dohody komunistické vlády a představitelů protirežimní opozice u takzvaného kulatého stolu, se stal senátorem za vratislavský obvod. Po volbách vznikla z levicově orientovaných poslanců a senátorů Občanského parlamentního klubu

(pod touto značkou Solidarita v červnových volbách kandidovala) nejprve Skupina obrany zaměstnaneckých zájmů, na jejichž troskách se v listopadu 1990 ustavila Solidarita práce. Tu reprezentovalo pět poslanců v čele s ekonomem a někdejší disidentem Ryszardem Bugajem a dva senátoři, z nichž jedním byl právě Karol Modzelewski.

Solidarita práce kandidovala v prvních zcela svobodných volbách v roce 1991, přičemž se dvěma procenty hlasů nesplnila očekávání svých členů. Díky neexistenci volebního prahu nicméně měla v Sejmu čtyři zástupce. Karol Modzelewski sice již svůj mandát neobhajoval, ovšem politické práce se i nadále účastnil.

Mizerné volební výsledky vedly levice vzešlou ze Solidarity k integraci. V červnu 1992 tak vznikla sloučením několika menších subjektů včetně Solidarity práce strana Unie práce. Jejím prvním předsedou se stal znovu Ryszard Bugaj, zatímco Karol Modzelewski byl až do roku 1995 jejím čestným předsedou. Stranu podporoval, ale profesionálně se věnoval historii.

Kritik neoliberalismu

Ve volbách v roce 1993 získala Unie práce sedm procent hlasů, což znamenalo čtvrtý nejsilnější poslanecký klub v Sejmu. Nicméně v následujících volbách těsně neprekročila pětiprocentní kvorum (4,74 procenta) a postupně se přimkla k postkomunistickému Svazu demokratické levice (SLD), jež před tím kritizovala pro nedostatečně levicovou politiku. Unie práce pak nenávratně směřovala do politické bezvýznamnosti, byť dodnes stále existuje.

Příčinami jejího neúspěchu se Modzelewski zabírá ve svých memoárech *Zaženem dějin klisny: vyznání potlučeného jezdce* z roku 2013. Podle něj byla hlavním důvodem nízká úroveň společenské angažovanosti,

kteřá měla prapůvod v potlačení první Solidarity v prosinci 1981 stanným právem generála Wojciecha Jaruzelského. Další problém podle Modzelewského představovala situace potenciálních voličů Unie práce. Zaměstnanci velkých továren vyšli z transformace po roce 1989 oslabeni, rozprášení a ukřivdění, ale bez pocitu vlastní síly. I samotná strana však byla málo důrazná a radikální. Nebyla sice tak fascinovaná liberalismem jako SLD, nabízela však víceméně jen drobné korektury systému, nikoliv skutečnou alternativu k transformaci.

Šokovou terapii ministra financí Leszka Balcerowicze Karol Modzelewski kritizoval hned od začátku, tedy ještě jako senátor rozpadajícího se Občanského parlamentního klubu. V centru Modzelewského pozornosti byli manuálně pracující, kteří se po privatizaci a následném krachu svých továren dostali na dlažbu, a slabý polský sociální systém jim příliš nepomohl.

Podobně kritický byl i vůči Svazu demokratické levice. Souhlasil s ním v kulturních otázkách, jako byla snaha o důslednější odluku církve od státu. Podporoval přijetí liberální ústavy v roce 1997, k němuž došlo právě za vlády postkomunistického SLD. Avšak nepovažoval tuto stranu za levicovou v ekonomické praxi. Postkomunistům vyčítal neoliberální program, pokračování privatizace, „uplácení“ skupin obyvatelstva namísto komplexního sociálního systému nebo nedostatečné zákony na ochranu zaměstnanců.

Sázka na mladé

Ačkoliv současná polská politika stále do značné míry mentálně vychází z éry boje Solidarity s komunistickým režimem, pro nepostkomunistickou levici to neplatí. Často jde o lidi, kteří spíše než mládežnickou organizací SLD prošli různým druhem aktivismu. To si plně uvědomoval i Karol Modzelewski, jenž sám sebe vnímal jako příliš starého, zkušeného a především kritického na to, aby ve druhé dekádě jedenadvacátého století vedl demokratickou revoluci za „rovnost a bratrství“. Nyní podle něj štafetu musejí převzít mladí.

Nikoliv náhodou proto v rozhovoru z roku 2017 pro deník *Gazeta Wyborcza* tvrdil, že jedinou levicovou stranou v Polsku je Razem (Společně). K formaci, v níž převažují právě mladí lidé, ale nebyl nekritický. Vadilo mu až sektářské akcentování vlastní odlišnosti na úkor hledání spojenců, což je u strany se zhruba tříprocentní podporou

problém. Na Razem naopak oceňoval ochotu jejích členů jezdit do malých městeček a protestovat za práva zaměstnanců nebo proti špatné dopravní infrastruktuře.

Když Karol Modzelewski mluvil o nyní vládnoucí straně Právo a spravedlnost (PiS), často mu na mysli vytanulo slovo populismus. Tímto výrazem hodnotil již její volební heslo z roku 2005 „Polsko solidární proti Polsku liberálnímu“, ve kterém se pravicová strana obracela k poraženým transformace a kladla důraz na jejich důstojnost. Díky této taktice PiS zvítězilo nejen ve volbách v roce 2005, ale i o deset let později. Modzelewski ovšem slibům PiS od počátku nedůvěřoval. Mimo jiné z toho důvodu, že v osobě tehdejší ministryně financí Zyty Gilowské viděl orto-

doxní přívrženkyni neoliberismu. Proto jej ani nepřekvapilo, když za první vlády Práva a spravedlnosti došlo ke snížení daní nejbohatším Polákům a také zaměstnavatelům.

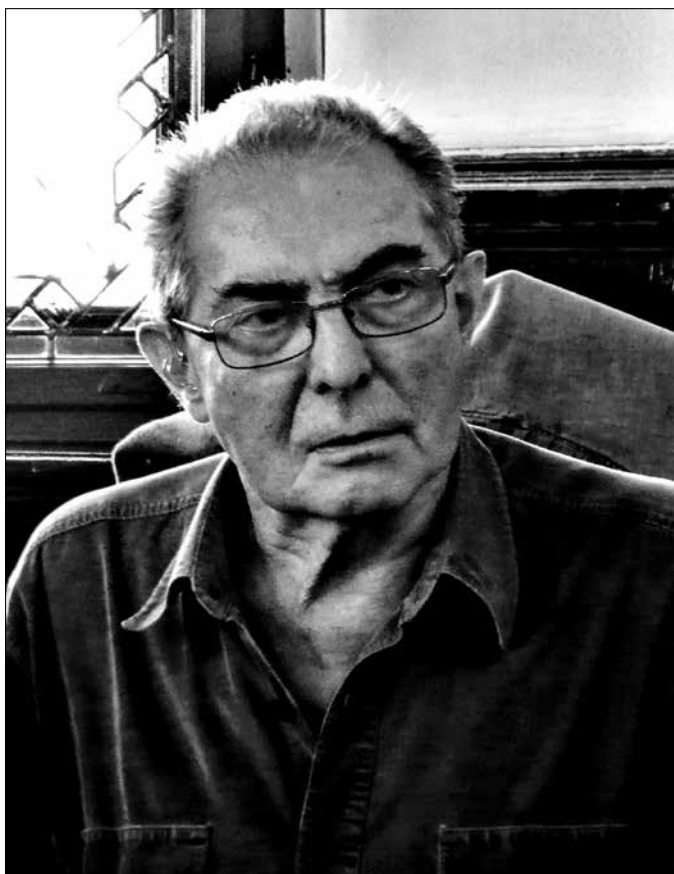
Temná vize

Ještě mnohem kritičtěji hodnotil druhou vládu Práva a spravedlnosti, jež nastoupila k moci na konci roku 2015. Podle něj je strana Jarosława Kaczyńskiego nyní mnohem cílevědomější, své kroky má více promyšlené, a neskončí tak v důsledku vlastní neschopnosti jako v roce 2007. Vinil ji, že usiluje o postupnou demontáž demokratického právního státu a o jeho nahrazení strukturami státu policejního (jak si povšiml historik Andrzej Friszke, Karol Modzelewski nemluvil o autoritativním státu, ale jako dlouholetý politický vězeň byl citlivý na repreze ze strany moci).

Ve zmíněném rozhovoru z roku 2017 nastínil temnou vizi vlády Práva a spravedlnosti – počítal se zatýkáním na základě skutečné korupce, ale též korupce opřené o zfalšované důkazy. Pokud bude Kaczyńskiego formace vládnout dlouho, je podle historika schopna vytvořit policejní stát a nezastaví se ani před střelením do demonstrantů.

Kvůli těmto obavám se navzdory zhoršujícímu se zdraví Modzelewski na stará kolena zase aktivně zapojil do společenského a politického života, a sice jako řečník a přednášející v menších městech na akcích opozičního občanského hnutí Výbor na obranu demokracie. V posledních letech mu však už nemoc bránila ve větších aktivitách. Zemřel 28. dubna 2019 ve věku 81 let.

Jan Škvrňák

Karol Modzelewski (1937–2019)

Foto: Wikimedia Commons/Tomasz Leśniowski

Životice leží na Těšínsku, kde padly vůbec první výstřely druhé světové války na území dnešní České republiky. Samotnou obec, jež je v současnosti částí Havířova, však válečné dění výrazně zasáhlo až o pár let později. Pokud jde o počet obětí nacismu na celkový počet obyvatel, řadí se Životice mezi nejpostiženější obce u nás. Na vině byly dnes nepříliš známé tragické události, od nichž letos v létě uplyne pětasedmdesát let.

padl Antoni Krótki, několik dalších partyzánů a návštěvníků hostince utrpělo zranění.

Chladnokrevní vrazi

Výsledky svědků celé události započaly hned druhého dne ráno. Odvetné akce se ujal kriminální rada Quido

Magwitz. Celá obec byla obklíčena příslušníky landwache (pomocné stráže) a vojáky. Gestapo v doprovodu místních četníků obcházelo domy ve vesnici se seznamem osob, které mají být zlikvidovány. Ve skutečnosti byl však tento spis pouze orientační a popraveni byli všichni muži, kteří neměli potvrzení o zápisu do volkslisty. Způsob zabití byl ve většině případů podobný: odvedený měl být podroben pouze výslechu, alespoň takto to gestapáci prezentovali. Ve skutečnosti jej kousek od domu, v blízkém lese či na poli, stříleli zezadu.

Nelze si přitom nepovšimnout chladnokrevnosti vrahů. Pozůstalí, jejichž vzpomínky lze mimo jiné nalézt v publikaci his-

torika Mečislava Boráka *Svědectví ze Životic: Těšínsko za druhé světové války a okolnosti životické tragédie* (1999), poukazují na příslib gestapa, že se jejich muži a příbuzní brzy vrátí domů. „Bratr německy odpovídal, že je národnosti české, a proto nemá volkslistu. Musel jít s nimi. Vzpomněla jsem si, že ještě nesnídal, a zaskočila jsem domů. Vzala jsem krajíc chleba a běžela za nimi. Gestapák mi ho ale nedovolil předat a povídal, že se bratr hned vrátí zpátky a že chleba nebude potřebovat,” popisuje ono tragické ráno Anna Dudová, sestra zastřeleného Františka.

Okrádání mrtvých

Gestapáci uvítali, když si oběti s sebou vzaly finanční obnos. „Podala jsem mu šaty. Manžel z nich vytáhl peníze, nechal si třicet marek a zbytek mi podal. Gestapák to viděl a usmál se,” říká Florentina Bujoková. Podobnou zkušenost měl také Wiktor Szelong, bratr zavražděného Erwina. „Potom [otec] šel dál, až našel mrtvého Erwina ležet na zemi. Sňal mu plášť a nové boty, peníze už u sebe neměl.”

O krutosti vražd svědčí také skutečnost, že gestapo střílelo po lidech, kteří přes Životice pouze projížděli. Takovou obětí se stal kupříkladu Karol Pawlas vracející se z noční směny. „Nařídili mu nasednout na kolo a pokračovat v cestě. Když se rozjel, zastřelili ho,” vzpomíná na zesnulého strýc Waclaw Pawlas. O způsobu zabití synovce se dozvěděl díky tomu, že se s Pawlasem z práce vracel kolega, jenž se mohl volkslistou prokázat a následně celou událost popsal.

Cestou domů byl na kole zastřelen také Józef Kraina, po kterém se dochovala prostřelená bandaska na kávu. Jeho žena Maria Krainová podobně jak mnoho dalších svědků vzpomíná na to, že gestapáci jednali pod vlivem alkoholu, což patrně přispělo k ještě výraznějšímu otupění jejich soucitu s oběťmi. „Vzbudili nás gestapáci v civilu. Z kapes

Psal se 6. srpen 1944. Po páté hodině ráno na dveře rodiny Kizzkových zabouchali příslušníci gestapa. Chtěli, aby se Franciszek Kiszka prokázal zápisem do takzvané volkslisty (Deutsche Volksliste, německá národnostní listina), kterým se obyvatelé na nacisty okupovaném území hlásili k německé národnosti. Příslušný průkaz však Franciszek nevlastnil, jelikož byl Polákem. „Přikázali, aby se oblékl. Chtěla jsem mu dát ponožky, gestapák ale řekl: „Není třeba, hned se vám vrátí.” Odvedli ho a mně také nařídili, abych se oblékla a šla s nimi. Devítiletou dcerku poslali k sousedům,” vzpomíná Anna Kizzková, která se o manželově smrti dozvěděla až po svém návratu z koncentračního tábora. Přitom byl zastřelen dříve, než ji samotnou stihli vyvést z domu.

Kromě Franciszka Kizsky povraždilo toho rána gestapo dalších třicet pět lidí. Nejednalo se pouze o obyvatele Životic, ale také Horní a Dolní Suché, Dolních Bludovic a Těrlicka. Národnostně převažovali Poláci (27), dále Němci zlikvidovali osm Čechů, a jednomu z popravených nepomohl ani zápis do volkslisty. Nejmladší oběti bylo šestnáct let, nejstarší šedesát. Abychom se dobrali toho, co k tomuto masakru vedlo, musíme se vrátit o dva dny zpět do místního hostince Izydora Mokrosze.

Změna plánu

Dne 4. srpna 1944 přijelo do Životic několik příslušníků těšínského gestapa: vedoucí zpravodajského oddělení Karl Weiss, Friedrich Gawlas z oddělení protiněmecké činnosti a řidič Georg Sponagel. Po návštěvě hostince starosty obce Henryka Mokrosze, jenž už byl několikrát partyzány potrestán za svou vstřícnost vůči nacistům, se přesunuli do hospody jeho vzdáleného bratrance Izydora Mokrosze.

Shodou okolností právě té noci skupina partyzánů pod vedením Józefa Kamińskiego, která patřila k jedinému oddílu Zemské armády (Armia Krajowa) působícímu na Těšínsku, plánovala útok na četníky. Horníci vracející se z odpolední směny však partyzány upozornili na přítomnost příslušníků gestapa. Tuto příležitost partyzáni nehodlali promarnit, a rozhodli se proto cíl útoku změnit. Původně mělo k přepadení dojít ve chvíli, kdy se jednotka gestapa bude vracet po silnici do Těšína. Když však čekání trvalo příliš dlouho, rozhodla se skupina zaútočit přímo na Mokroszovu hospodu. Na blížící se útok upozornil gestapáky řidič Sponagel, a tak se stihli na akci partyzánů připravit. Přesto při přestřelce zemřeli Weiss, Gawlas, Sponagel a hostinský Mokrosz. Na straně útočníků pak

Slezské Lidice

Jim čouhala hrdla lahví s kořalkou. Oba měli brýle a byli podnapilí, třetí v uniformě mluvil slezským nářečím.“ Podle výpovědí příslušníků landwache v případě několika vražd vybídli gestapáci své oběti, ať utíkají – poté je zastřelili zezadu, aby tak vzbudili dojem, že mnohé z nich byly zabity při útěku.

Kromě šestačtyřiceti mrtvých bylo dalších jednačtyřicet občanů posláno do koncentračních táborů. Vrátili se pouze čtyři z nich. Proč však oběťmi této tragédie byli většinou Poláci? Jednak v Živicích národnostně převažovali – podle sčítání lidu z roku 1921 tvořili 62 procent obyvatelstva. Zároveň to bylo zapříčiněno i těžším postavením Poláků v porovnání s českým obyvatelstvem (například zrušení vlastnického práva, ztráta veškerých mzdových zvýhodnění, menší počet kupónů na potravinové dávky nebo větší pravděpodobnost odsunu na nucené práce do Říše), což dopomohlo k aktivizaci opozice na Těšínsku, již téměř výhradně tvořili občané polské národnosti.

Jak ale v roce 1944 vyplynulo z vyšetřování samotného gestapa, ani jeden ze zabitých v Živicích neměl nic společného s hospodskou akcí partyzánů Kamiňského, ani s nimi neudržel žádné styky. Jako oficiální důvod jejich smrti pak byla v matrice uvedena mrtvice či srdeční slabost. Těla byla pohřbena v hromadném hrobě v Orlové a do Živic byla převezena v červnu 1945.

Deprimující je pak nedostatečný postih vrahů. Z pětadvaceti jmen příslušníků těšínského gestapa, kteří se přímo či nepřímo podíleli na tomto masakru, před soudem stanulo pouhých jedenáct. Nemluvě o členech

ústředny katovického vládního obvodu, pod jehož správu Těšínsko spadalo, kterým se trest zcela vyhnul. Viny bylo zproštěno také vojsko, členové landwache a německé četnictvo, až na Fritze Sattlera, který prokazatelně střílel. Po válce se však po něm slehla zem, stejně jako po kriminálním radovi Quido Magwitzovi, jedné z vůdčích osobností celé akce, proti němuž bylo stíhání v sedmdesátých letech zastaveno. Ještě v roce 1985 se objevily jeho záběry ze Spolkové republiky Německo (v době akce mu nebylo ani dvacet devět let). Od roku 1972 československá vláda vyslala téměř sto žádostí o zahájení trestního stíhání pachatelů zločinu. Ani jedné nebylo vyhověno.

Podobná vyhlazovací akce
jako v Životicích se usku-

tečila také v nedaleké polské Ustroni. V listopadu 1944 zde bylo zabito pětatřicet osob. Masakr se lišil tím, že se vraždění tentokrát odvíjelo výhradně podle seznamu (zabit byl například Józef Halama, který byl v té době nasazen na nucené práce do Třineckých železáren) a mezi oběťmi figurovaly také ženy. V této souvislosti rozhodně nelze zapomenout na Javoříčko, přezdívané rovněž „moravské Lidice“, kde byli vybiti mužští obyvatelé a následně došlo k vypálení obce, a to pouhé tři dny před osvobozením. Necelý měsíc předtím došlo k masakru ve valašské osadě Ploština, kde nacisti za podporu partyzánů zaživa upálili dvacet čtyři osob (tuto tragédii ve svém díle *Smrt si říká Engelchen* zpopularizoval slovenský spisovatel Ladislav Mňačko). V květnu 1945 odcházející německé jednotky zabily pět obyvatel obce Leština nedaleko Šumperka. Zde však následovala odvěta ze strany místních Čechů, kteří bestiálním způsobem zmasakrovali šestnáct Němců, již s vraždou neměli nic společného.

V Žitoticích dnes najdeme muzeum protinacistického odboje, před kterým je umístěn Památník životické tragédie znázorňující duševní pohnutí ovdovělé ženy-matky svírající v náručí své dítě a plačící nad tělem manžela. „Našla jsem nejprve syna, manžel ležel o třicet metrů dál. Pokoušela jsem se těla zvednout, byla jsem celá od krve. Běhala jsem od jednoho ke druhému jako smyslů zbavená. [...] Oba už byli mrtví,“ popsala Amalia Mrowcowa, žena Antoniho Mrowca a matka Tadeusze Mrowca. Památník, který zhotovil akademický malíř a sochař Franciszek Świder z Karviné, tak nanejvýš sugestivním způsobem ilustruje nejen pohnutý osud životických vdov, matek a sester, ale i milionů dalších lidí, jimž válka vzala to nejcennější.

36

Varnsdorf: od pochybných kšeftů k naději

Slunný zimní den. Vítr se prohání nedbale zatlučenými okny obrovské nádražní budovy, na prázdný perón vystupuje hrstka cestujících. Uzavřenou budovu je nutno obejít, většina lidí však klopýtá kolejištěm a pak rozbitou dlažbou podél rozlehlých opuštěných skladů, aby si zkrátili cestu. Na jedné ze tří částí nádraží probíhají jakési rekonstrukční (nebo demoliční?) práce, modrá cedule „Varnsdorf“ se povaluje na chodníku. Dva směry vedou do Německa, jeden do Čech. Jsme ve městě ze tří stran obklopeném cizinou. Nebo ze všech čtyř?

Území dnešního Varnsdorfu nepatřilo ke starým sídelním oblastem. Hvozdy na pomezí Čech a Lužice byly jen řidce osídleny germánskými a posléze slovanskými kmeny, konkrétně Milčany, jejichž centrum se nacházelo v srbské Lužici. Ve středověku byla osada při obchodní stezce z Míšně do Jablonného ve správě hradu Tolštejna, nemalý vliv na ni však měly i blízká Žitava, uchránivší kraj před husitskými válkami, a královský skalní hrad Ojvín. Z té doby je doložen i jistý Jindřich z Varnsdorfu, člen místního rytířského rodu a komtur žitavských johanitů, podle některých badatelů totožný s Dalimilem, autorem známé staročeské kroniky.

První výraznější rozvoj zaznamenal region díky těžbě stříbra v blízkém Jiřetíně pod Jedlovou. Zasloužil se o ni v 16. století šlechtický rod Šlejniců, který patrně vystavěl ve Varnsdorfu i zámek s mlýnem a rybníky. Po něm však – podobně jako po jakémsi menším záměcku na ostrohu nad rybníkem a několika rozsáhlých poplužních dvorech – nezůstala žádná stopa, a to ani v místních jménech, což je u nás vcelku netypické. Nalezení pozůstatků zámku (sklepení a vodovodu) zmiňuje ve své kronice z první poloviny 19. století místní továrník a dějepisec v jedné osobě Alois Palme. Ovšem kromě jeho písemného svědectví se nic dalšího nedochovalo.

Největší vesnice monarchie

Celý kraj se pozvedá až v dobách baroka a klasicismu, kdy sem ze sousedního Rumburka doléhají tóny kompozic hudebního mistra Johanna Christopha Kridela, jenž se tu jistě zastavil při svých cestách do Žitavy. Jen o pár let později vyrůstá v hájence v nedaleké Chřibské proslulý skladatel Christoph Willibald Gluck. V tom čase Varnsdorfu vládou Lichtenštejnové z rumburského zámku a kolem rozsáhlé vsi táh-

noucí se úvalem říčky Mandavy vzniká dalších pět osad: Nový Varnsdorf, Karlsdorf, Floriansdorf, Starý a Nový Franzenthal. Na celém území vyrůstají četné textilní manufaktury a továrny a počet obyvatel se prudce zvyšuje.

Roku 1804 sem zavítá císař František I. s manželkou Marií Terezií a příjemně potěšen zdejším rozkvětem nabízí varnsdorfským sloučení s okolními vesnicemi a povýšení na město, což

ovšem předáci obce odmítají. Roku 1849 se k Varnsdorfu oněch pět osad přece jen připojí, čímž se s deseti tisíci obyvateli stává největší vesnicí rakouské monarchie. Když je roku 1868 konečně povýšen na město, čítá již čtrnáct tisíc lidí (pro srovnání: dnes jich má něco málo přes patnáct tisíc). Mezitím se zde odehrála hudební událost světového významu – 29. června 1830 se v místním kostele shromáždilo 91 pěvců a hudebníků a poprvé v dějinách tu pod taktovkou nadaného učitele Johanna Vinzenze Richtera uvedli v ucelené a chrámové podobě slavnou Beethovenovu Missu solemnis.

Varnsdorf, jenž později získal přívlastek „město mládí, komínů a zahrad“, se stává dynamickým a progresivním střediskem nejen okolního kraje, ale leckdy celých českých zemí, ba i habsburského císařství. Roku 1872, tedy v prvopočátcích hnutí, se zde ustavuje starokatolická obec. Ovlivnila to bezpochyby blízkost Německa, kde se

Nejstarší varnsdorfský svatostánek – kostel sv. Petra a Pavla na náměstí E. Beneše. Zde byla roku 1830 poprvé inscenována kompletní Beethovenova Misa solemnis v chrámovém provedení.
Foto: Martin Veselka

tato církev v duchu motto Pryč od Říma (Los von Rom) oddělila od římskokatolické církve, mimo jiné na protest proti dogmatu o papežské neomylnosti. Všechny ostatní rakouské starokatolické obce byly buď filiální, nebo oficiálně neuznané, takže zde dokonce záhy vzniklo biskupství pro celou monarchii. Církev tu působí dodnes.

Restaurace pro Franze Kafku

Jiným progresivním zjevem byla postava Morize Schnitzera, jenž ve Varnsdorfu provozoval vegetariánskou poradnu a restauraci Reformhaus, vydával časopis *Reformblatt* pro patnáct tisíc předplatitelů a také veleúspěšné vegetariánské kuchařky. V restauraci se při svých služebních cestách do Varnsdorfu zastavil Franz Kafka, který se s jejím majitelem setkal, a vyměnili si pak pár dopisů. V rámci propagace zdravého životního stylu tu Schnitzer roku 1906 založil i patrně nejstarší zahrádkářskou osadu v Čechách. Později v ní vztyčili jeho pomník, o nějž místní zahrádkáři pečují dodnes.

Od 19. století bylo ve Varnsdorfu silné rovněž dělnické a bosácké hnutí. Roku 1891 se zde začal slavit první máj, což tehdy přilákalo na šestnáct set lidí. Na přelomu století tu zase stávkovaly tři tisíce dělníků za desetihodinovou pracovní dobu. Nejznámější stávka však proběhla až po téměř kompletní výměně obyvatelstva (v roce 1910 zde totiž žilo čtrnácti tisíc Němců, k české národnosti se přihlásilo jen osm lidí). V nesnadném poválečném čase se město potýkalo s více či méně koordinovaným odsunem, návratem a přílivem obyvatelstva. Brzy po válce do Varnsdorfu náhle přibýlo s vidinou práce v průmyslu jedenáct tisíc osob, avšak prakticky všichni záhy odešli jinam. Chyběly pro ně ubytovací kapacity, stále zde totiž zůstávalo mnoho Němců jako odborníků či nepostradatelných pracovních sil. A právě v té době se deset tisíc dělníků vymezilo proti navrácení továrny do rukou německojazyčného Žida Emila Beera, který byl v roce 1938 donucen svůj majetek prodat a emigrovat. Tato událost z 5. března 1947 označovaná jako varnsdorfská stávka měla vliv na pozdější únorový převrat a byla komunistickou mocí velkolepě připomínána.

V témže období proslul Varnsdorf ještě jinak: Stal se domovem intelektuálů a studentů z nacismem zbídačené srbské Lužice. Dožil zde významný lužickosrbský skladatel Bjarnat Krawc i jeho dcera, výtvarnice Hanka Krawcec, ale fungovalo zde také – po krátké českolipské epizodě – první gymnázium s výukou v lužické srbštině. V roce 1949 se vlivem politických událostí načas přesunulo do Liberce a už roku 1950 museli Lužičané maturovat v tehdejší NDR. Česko-lužické vztahy však ve Varnsdorfu, který se v srbštině jmenuje Warnocicy, zapustily trvalé kořeny. Město je dodnes – především díky učiteli, básníku, překladateli a někdejšímu redaktorovi místního *Hlasu severu* Milanu Hrabalovi – nejvýznamnějším střediskem česko-lužického setkávání s řadou vydavatelských a kulturních aktivit, soustředěných zejména kolem místní knihovny a gymnázia.

Postupem času se situace stabilizovala a z Varnsdorfu se zásluhou přebytku pracovních míst stalo „město mládeže“, kde vedle četných svobodáren a škol fungoval až do šedesátých let třeba stálý divadelní soubor, dvě kina, mu-

zeum či závodní kluby s pestrou kulturní nabídkou. V závěru této dekády se díky aktivitě populárního starosty Josefa Mašína – mimochodem i muže srpna 1968, jenž byl za následné normalizace perzekuován – podařilo zachránit zchátralou výletní restauraci s rozhlednou na Burgsbergu, známou jako Hrádek.

Letovisko v Českém Nizozemí

Od devadesátých let – po úplném otevření hranic, které předtím nebyly prostupné tak, jak bychom to u dvou států východního bloku očekávali – proslul Varnsdorf jako palčivé místo pofiderních kšeftů, ušmudlané křiklavosti, tísnivé nezaměstnanosti a nepokojů namířených proti „nepřízřusobivým“. Ještě docela nedávno novinové titulky hlásaly, že odsud chce odejít třicet procent lidí. Od té doby přetrvává v povědomí místních – a ještě silněji přespolních – obraz Varnsdorfu coby města okrajů a krajností. Tak jej prezentují nejen média, ale také filmoví tvůrci v nedávno natočeném detektivním filmu *Miss Hanoi* či dokumentárním snímku *Nic jako dřív*.

Současný Varnsdorf však jde pomalu, leč stále sebejistěji kupředu. Aby už to skutečně nebylo jako dřív. Z města na konci světa, kde jedinou turistickou atrakcí byly vietnamské tržnice, noční podniky, z technických důvodů dlouhodobě uzavřené muzeum a čtyři více či méně chátrající chrámy, se stal místem, které láká návštěvníky. A to nejen na vzorně obnovený Hrádek a kultovní pivovar Kocour, k němuž lze přijet vlakem na zastávku, která byla jako jediná u nás zřízena na náklady soukromého subjektu. Za návštěvu stojí moderní infocentrum v prostorách bývalé školy či řada překvapivě příjemných podniků. Ve městě narazíme na obrovské množství pozoruhodné architektury v čele s tradičními podstávkovými domy se zdobnými pískovcovými portály a s „volskými oky“ a „štičími tlamami“ na střeších. Obdivovat lze také vily a činžovní domy ve slozích od klasicismu přes saskou neo-renesanci a secesi až po funkcionalismus, honosné školní budovy, industriální a železniční architekturu i drobné sakrální památky rozeteté po celém katastru.

Bedlivého, nespěchajícího cestovatele uchvátí i přírodní tvář „města zahrad“ s četnými památnými stromy a několika rybníky, z nichž především Světlík platí za významnou ornitologickou lokalitu. Zajít může také na vyvýřelý vrch Špičák s vyhlídkovým skaliskem, kde v minulosti stávala hned čtyři pohostinská zařízení. Avšak i při putování městem samotným se naskýtají všudypřítomné průhledy na majestátní masiv Lužických hor a do kraje, jež si zdejší původní obyvatelé zvykli označovat jako Böhmisches Nederland – České Nizozemí. I ve Varnsdorfu se ostatně zachoval kamenný větrný mlýn z 19. století, byť bez lopatek, které naopak nechybějí překrásnému větráku v sousední osadě Světlík.

Chvályhodné snahy jsou korunovány úspěchy, Varnsdorf ožívá. Komíny po zkrachovalých a zdemolovaných fabrikách mu sice nikdo nevrátí, s obnovou noblesních zahrad to také nebude jednoduché, ale snad se vbrzku dočká aspoň toho mládí, druhého a čile progresivního jako kdysi. O městě se totiž začíná mluvit a psát jinak – s nadějí.

Martin Veselka

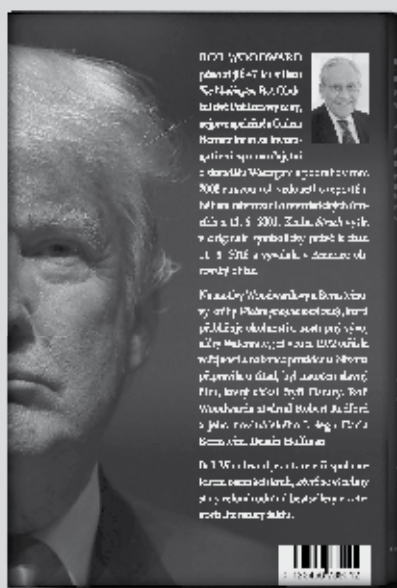
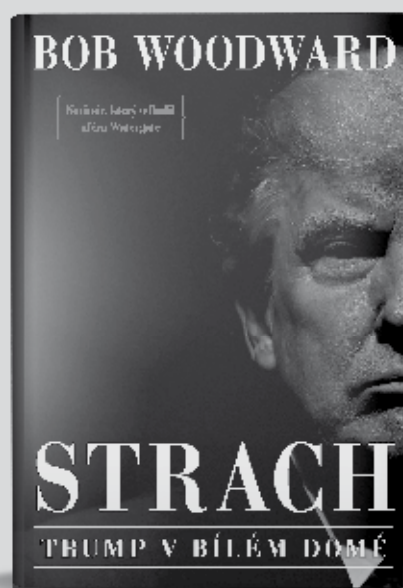
Vycházíme již od roku 2012

BOURDON PRÁVĚ VYŠLO

MARIO VARGAS LLOSA
Nositel Nobelovy ceny
a nejvýraznější autor
současnosti píšící
ve španělštině.

Strach je nejintimnějším
portrétem úřadujícího
prezidenta, jaký byl
kdy publikován během
prezidentových prvních
roků ve funkci.

**„BOB WOODWARD
– NOVINÁŘ, KTERÝ
ODHALIL AFÉRU
WATERGATE“.**